

HET LAND VAN NEVELE

Alice Buysse

(°Nevele 1868-†Drongen 1963)

Een leven vol engagement

Stefaan De Groote en Bart D'hondt
Met een voorwoord door Nicole Verschoore

MAART
2009

JAARGANG
XL

AFLEVERING
1

Verantwoordelijke uitgever: J. LUYSSAERT, Veldestraat 26, 9850 Merendree

INHOUD

Voorwoord	3
1. Biografie van Alice Buysse	6
1.1. Inleiding	6
1.2. Nevelse periode	8
1.3. Getrouwd met ‘de fatsoenlijke mens’ Edmond De Keyser	17
1.4. Bedrijfsleidster van de cichoreifabriek Buysse-Loveling N.V. in Nevele	24
1.5. Dierenliefde en stichtster van de Gentse Maatschappij voor Dierenbescherming	29
1.6. Aanzienlijke noodhulp aan oorlogsslachtoffers in Nevele en Gent tijdens Wereldoorlog I	32
1.7. (Zachte) steun voor gelijke (politieke) rechten voor vrouwen via de liberale vrouwenbeweging	36
1.8. Het eerste vrouwelijke liberale gemeenteraadslid in Gent (vanaf 1927)	40
1.9. Nog meer voorkeurstemmen bij verkiezingen in 1932	42
1.10. Na veel aarzelen opnieuw deelname aan een kiescampagne (1938)	43
1.11. Sociale betrokkenheid in het interbellum	45
1.12. Tijdens de Tweede Wereldoorlog in Drongen en de kiescampagne van 1946 laat ze aan zich voorbijgaan	48
1.13. Op rust in Drongen	49
2. Brieven van Cyriel Buysse aan Alice Buysse	51
3. Teksten en cursiefjes van Alice	54
4. Over Alice Buysse in het ‘Oorlogsdagboek’ van Virginie Loveling	62
5. Geraadpleegde bronnen	70
Voorintekenaars	75
Steunende leden	76

VOORWOORD VAN NICOLE VERSCHOORE

Het is een voorrecht, deze voortreffelijke biografie van Alice Buysse met een paar levendige herinneringen te mogen openen.

Mijn zussen en ik hebben tante Alice gekend van 1944 tot 1963, vooral de zondagmorgen in Gent in de Keizer Karelstraat, zoals de straat toen heette, en in de zomer op haar buitengoed te Drongen aan de Beekstraat 58.

Tot het begin van de jaren vijftig gingen we er heen met de Gentse tram tot aan de kerk van Mariakerke en dan verder te voet langs de A. Casier de ter Bekelaan. Net voorbij het zeer mooie, met wallen omringde Jezuïeten-kasteeltje stond en staat nog steeds haar vroegere woning. In onze verbeelding had tante een kasteel, maar bij mijn weten werd de woning in de familie nooit zo genoemd. Je kwam binnen langs een brede inrit die rechts naar de boerderij van Octavie leidde, en naar tante Alices prachtige bloementuin en boomgaard.

Vooraleer je links naar de ingang van het grote huis keek, zag je de 'weide'. Deze had eigenlijk een groot grasperk moeten zijn en blijven, zoals gebruikelijk in kasteeltjes rondom Gent. Maar nee, daar graasden koeien, bijzonder lieve koeien. De ene heette Blare en de andere Clara. Ze kenden de mensen zo goed, dat je op hun terrein onder de grote, oude boom mocht gaan zitten lezen of dromen, de hele namiddag lang. Je hoorde dan van ver de grote mensen praten op het terras, dat de overgang vormde tussen de trap waarlangs je naar binnen ging en de grote woonkamer.

In deze grote kamer herinner ik mij tante Alice zittend in een fauteuil aan het venster, waardoor ze de koeienweide en de bezoekers kon zien, en een tweede tante Alice in de eetkamer ernaast, in de functie van voorzitter van de vergadering. Ze had mannelijke manieren, volgens mij in elk geval. Ik was een kind in de jaren veertig, en daarna opgroeiend in een nog totaal andere wereld dan de onze. Tante Alice wees iedereen een plaats aan en modereerde daarna gedurende de hele tijd alle gesprekken. Zo kregen we eerst de overzichten van de gemeenteraad van Gent, dan de Nevelse toestanden en over de verenigingen waarmee ze zich bezig hield, voornamelijk de Gentse gevangenis - de reïntegratie van gedetineerden in het gewone leven - en de dierenbescherming. Dan kwamen de Buysse's in Deurle aan de beurt, de liberale politiek waarin mijn vader heel actief was, ten

slotte ook grootmoeder Augusta Buysse, weduwe van Arthur, en Madeleine Verschoore-Buysse, weduwe van Paul Verschoore senior. Madeleine was, zolang oom Cyriel leefde, zijn intiem geliefd petekind geweest en zodoende - wat minder bekend is - met haar voortreffelijk geheugen voor lieve en innige anekdotes een inherent lid van de Buysse-clan. Er was ook nog mijn peetoom Jacques Verschoore, broer van vader, die net getrouwd was met de Brusselse Paulette, een buitenbeentje in de familie. Het Brusselse element scheen toen mijlenver verwijderd van alle bekommernissen. Aan het einde van de tafel zat de jeugd.

De kinderen kregen geen spreekbeurt aan tafel, maar we haalden onze schade in... Ik had vooral oog voor de volwassenen en hun toneel. In die tijd waren de familiebijeenkomsten mijn theater. Het decor zou nooit uit mijn geheugen verdwijnen. We konden bij tante Alice bijvoorbeeld leren hoe men het eten opdient aan tafels waaraan meestal meer dan twintig volwassenen, kinderen en adolescenten zaten.

Als er geen grote reünie werd verwacht, kreeg je ook in de leefplaats, aan de kleine tafel bij tante Alices fauteuil, altijd iets te snoepen en te drinken: koekjes, fruitsap, rode port! Tante Alice was het, die de ouders wijsmaakte dat we al groot genoeg waren om een slokje port te proeven en ook - dit was uitzonderlijk - alles te horen en te weten. De eerste port en de eerste wijn waren op het ogenblik zelf wel het belangrijkste, maar aan nieuwsgierige koppen bood tante Alice uitzonderlijke kost voor de toekomst. Bij haar werden ook mijn zussen geëmancipeerd. Als mijn ouders en wij alleen op bezoek waren, sprak de wijze dame vrijuit over iedereen, kende iedereen en gaf aan de naïeve zielen die wij kinderen voor het begin van het televisietijdperk waren, een overweldigend panopticum van de psychologische en morele eigenaardigheden van volwassen karakters en gedragingen. Dit gebeurde voornamelijk op zondag in Gent. Gewoon schitterend! Een onvergetelijke leerschool.

Tante Alice vond het prettig, met mijn vader te praten en zijn dochters, de naïeve zielen, te leren wat ze zelf allemaal wist. Ze deed het met humor, ironie, verontwaardiging en krachtige formuleringen. Je moest weten wie de mensen waren en waartoe ze in staat waren, om daarna het onderscheid te kennen tussen het nuttige en het fatale. Dit was het eerste wat we van haar meekregen. Het goede - en het minder goede - in de mensen. Daar was ze steeds mee bezig, en dat was ook nodig. Je kon de medemens aanpakken om het boze en fatale te vermijden, want... en dat zei ze nooit zelf, ze was op allerlei gebieden werkzaam om ellendige toestanden te

verbeteren, mensenleed te lenigen, wetten te verbeteren en goede mensen in de politiek te betrekken.

Het klinkt wat kinderachtig, maar de les is het niet.

De laatste zeer duidelijke herinnering aan tante Alice in het openbaar dagtekt van de viering van 100 Jaar Cichoreifabriek Buysse-Loveling te Nevele in 1956. Zeven jaar voor haar overlijden op 94-jarige leeftijd in 1963 was zij in onze ogen van bijna twintigers - Guy en Nadine Buysse, Jacqueline en Nicole Verschoore - nog steeds geen oude dame! Wij konden haar aanspreken alsof ze met moeite ouder was dan wij, een gelijke in al onze gedachten.

Een leven zoals het hare is een voorbeeld waar je niet lang over hoeft te praten omdat het een intieme schat blijft, waarvan de invloed zoveel jaren later nog steeds doorwerkt in het dagelijkse leven.

Nicole Verschoore

Gent

1 BIOGRAFIE¹ VAN ALICE BUYSSE

1.1 Inleiding

Bij de meeste mensen in onze streek gaat een belletje rinkelen als de naam valt van de schrijver Cyriel Buysse.

Zijn broer Arthur en zijn zus Alice zijn veel minder bekend, hoewel het ook interessante persoonlijkheden waren, die een eigen rol hebben gespeeld in het maatschappelijke leven van hun tijd, zij het niet direct op literair vlak.

Hoewel, jongere zus Alice Buysse had blijkbaar toch een beetje van het talent van haar broer en haar tantes Virginie en Rosalie Loveling geërfd. Er zijn een aantal teksten van haar bekend, vooral in de context van haar actie voor het dierenwelzijn. We gaan daar op in, zowel op die **literaire kant** van haar als op haar rol in het **dierenwelzijn**. De liefde voor dieren en natuur gaat terug tot haar jeugd in Nevele en was een traditie, zeker bij haar grootmoeder Moeder Marie Comparé, maar ook bij de andere familieleden.

Verder vond zij de tijd en de energie om zich in te laten met opvallend veel **sociale projecten en verenigingen**, zowel in Nevele als in Gent.

Alice was verder ongeveer een kwarteeuw actief als **afgevaardigd beheerder van de cichoreifabriek Buysse-Loveling** in Nevele. Een bedrijfsleidster was helemaal niet zo vanzelfsprekend in de eerste helft van de vorige eeuw.

Tenslotte was zij het **eerste vrouwelijke liberale gemeenteraadslid van Gent**. Zij koos voor de toenmalige Liberale Partij, wat geen verrassing is, want heel wat familieleden waren actief in die partij.

Kortom een merkwaardige dame die op een aantal terreinen haar voetstap heeft achtergelaten.²

¹ Met dank aan Jan Luyssaert en Nicole Verschoore voor het kritisch nalezen van de tekst. Dank ook aan Joris van Parys voor het ter beschikking stellen van enkele foto's.

We willen hierbij vooral benadrukken dat Alice een telg is van één van de meest atypische en merkwaardigste families uit die tijd, met roots in Nevele.³

Merkwaardig in die zin dat zeer velen van hen literair, academisch en politiek actief waren. We geven hierna een overzicht van de meeste relevante personen. Het sterretje verwijst naar bibliografische info in de "Blauwe Wie is Wie" op www.liberaalarchief.be/databestanden/:

Louis Buysse (1830-1901), vader van Alice Buysse, industrieel, schepen van Nevele;

Cyriel Buysse (1859-1932), broer van Alice Buysse, schrijver;

Arthur Buysse (1864-1926), broer van Alice Buysse, parlementair (*);

Rosalie Loveling (1834-1875), tante van Alice Buysse, schrijfster (*);

Virginie Loveling (1836-1923), tante van Alice Buysse, schrijfster (*);

Louis Beaucarne (1875-1945), schoonbroer van Arthur Buysse, burgemeester van Ename;

Paul Verschoore (1913-1977), kleinzoon van Arthur Buysse, provincieraadslid, voorzitter van de Gentse Liberale Associatie (*) [vader van Nicole Verschoore];

Julius Mac Leod (1857-1919), zoon van Sophie Fredericq (tante van Alice Buysse), hoogleraar (*);

César Fredericq (1817-1887), oom van Alice Buysse, dokter der armen, Gents gemeenteraadslid (*);

Paul Fredericq (1850-1920), zoon van César Fredericq, hoogleraar, voorzitter Willemsfonds-Gent (*);

² Er wordt herhaaldelijk verwezen naar het werk van Joris Van Parys, *Het leven niets dan het leven. Cyriel Buysse en zijn tijd*, Antwerpen/Amsterdam, 2007 (BCB) en de Mededelingen van het Cyriel Buyssegenootschap (MCBG).

³ A. Van Elslander schreef een uitstekend artikel over de literaire voorouders van Cyriel Buysse in het jaarboek IX van de MCBG.

Louis Fredericq (1892-1981), kleinzoon van César Fredericq en schoonzoon van Louis Varlez, hoogleraar, gouverneur van Oost-Vlaanderen, kabinetschef Leopold-III (*);

Albert Fredericq (1847-1911), zoon van Louis Fredericq (oom van Alice Buysse), provincieraadslid (*);

Prosper Claeys (1834-1910), schoonzoon van Joseph Fredericq (oom van Alice Buysse), historicus, voorzitter Bureel van Weldadigheid van Gent (*);

Jules Boedt (1884-1966), kleinzoon van Charles Loveling (oom van Alice Buysse), parlementair, voorzitter Liberaal Vlaams Verbond (*).

1.2 Jeugdijaren in Nevele

Vader Louis Buysse

Pierre Buysse die in maart 1797 zijn eerstgeborene zoon komt inschrijven, is analfabeet, iets waar de toenmalige door het Franse bewind benoemde ambtenaar bij de gemeente Emmanuel Comparé, niet van opkijkt. Pierre Buysse "déclare de ne savoir pas écrire"⁴ noteert Comparé. Hun kleinkinderen Louis Buysse en Pauline Loveling zullen 61 jaar later met elkaar huwen.

Pierre is afkomstig van Sint-Niklaas en leert in Nevele de schoenmakersstiel bij de familie Cannoodt, die in de Sint-Jansstraat (later Langemunt) woont, een straat waar hij zich zelf zal vestigen. Hij huwt met Barbara-Theresia Baert, de zus van de bekende klokkenmaker Joannes Baert.

Een zoon Louis - de grootvader van Alice - wordt eveneens schoenmaker en huwt met Amelia Goeminne uit Deinze.

Eén van hun kinderen heet op zijn beurt Louis (23.11.1830 - 31.3.1901). Hij wordt de vader van Alice. Hij is als jongeman net zoals zijn vader oorspronkelijk actief als leerling-schoenmaker. Louis maakt als tiener de verschrikkingen van de hongere winters mee van 1846-1848 en misschien is dan de

⁴ BCB, blz. 12.

idee gerijpt om met een bedrijvigheid te beginnen die de schoenmakerij overstijgt.

Mogelijk vormt zijn huwelijk in 1858 met Pauline Loveling (14.1.1832 - 11.2.1909) die in Nevele tot een familie van notabelen behoort, nog een bijkomende stimulans om het zelf waar te maken. Hij heeft de familie Loveling-Comparé van jongs af aan gekend, want zijn ouderlijke huis staat in de Sint-Jansstraat, (nu Langemunt nr. 92), dezelfde straat als die waarin zijn toekomstige vrouw woont (huis nr. 78).

Het moet zeker voor opschudding hebben gezorgd in Nevele toen daar op 21 juli 1846 vader Herman Loveling (°1806), een notabele in het dorp, dood wordt aangetroffen in de tuin. Een wanhoopsdaad, waarvan de omstandigheden worden beschreven in de Cyriel Buyssebiografie van Joris van Parys. Moeder Comparé trekt met de kinderen naar Gent, maar keert na drie jaar terug met haar oudste dochter Pauline Loveling.

Louis en Pauline huwen op 7 mei 1858. Een paar jaar voordien is de ambitieuze jongeman in zijn ouderlijke woning gestart met een amandeldonk- of stijfseilproductie. Cyriel en Arthur worden er geboren.

De zaken gaan jaar na jaar beter⁵ en Louis vestigt zich met zijn gezin in 1863 in een ander pand in dezelfde straat en vanaf 1865 definitief in de toenmalige Tieltstraat (nu Cyriel Buyssestraat) om in een nog groter complex met een ruim fabrieksatelier de cichoreiproductie op te starten.

Dochter Alice (°8 juli 1868) is de oogappel van vader Buysse, - hij noemt haar Lieske - maar zij heeft zeker oog voor zijn minder gunstige eigenschappen: "Een moeilijk karakter, alleen levend voor zijn zaak en bedacht op materiële vooruitgang en geldgewin". Die zaak is de cichoreifabriek in het centrum van Nevele.

⁵ De twee jaar jongere broer van Louis, nl. August doet het als zakenman nog beter. Hij wordt een echte textielbaron en is de medeoprichter van Baertsoen & Buysse in Gent.

*Alice in de tuin in Nevele zoals ze het graag had,
nl. omringd door de dieren.*

Toch herinnert Alice zich ook aangename momenten met haar vader die een wat ander licht werpen op de man, die in verschillende publicaties als wel zeer hardvochtig wordt omschreven. Zij vertelt dat haar vader een kistje timmerde voor de overleden poedel van broer Cyriel en dat ze ooit op een fraaie herfst dag met hem mee naar Lokeren mocht, op ziekenbezoek bij de tuinman die vroeger nog voor grootvader had gewerkt. Haar verhaal van die rit met paard en rijtuig is het meest intieme beeld dat van de anders zo strenge vader Buysse bewaard is gebleven: “Het rijtoertje – het liefste wat ik deed - deed mij van vreugde op de kussens wippen, ik lachte luid, zonder dat ik wist waarom, en praatte maar aldoor... ‘O, gij zoete kwakkeltje’, zei vader en glimlachte mij met zijne goede oogen teder aan.”⁶

⁶ Het volledige verhaal werd verder in dit tijdschrift opgenomen.

Een uitlaatklep voor de harde werker die Louis ongetwijfeld is, vormt zijn lidmaatschap van een muziekvereniging in Nevele. Ook zijn broers Honoré en August en zijn vader Ludovicus waren muzikant.

Over het overlijden van Louis in 1901 staat enkel een korte passus in een tekstje dat Alice jaren later als dierenbeschermster schrijft over zijn poedel Mussche: “Vader werd ziek en ging niet meer naar de fabriek. Met mijn oudste broer wou Mussche niet mee en het hondje bleef weken en maanden lang naast vaders leunstoel of onder het ziekbed liggen”. Op de dag dat zijn meester sterft, verdwijnt het hondje spoorloos en voorgoed.

Na de vele zware conflicten is het tussen Cyriel en zijn vader maar gedeeltelijk goed gekomen en ook Pauline heeft precies weinig tranen gelaten want het is haar uitdrukkelijke wens niet bij haar echtgenoot te worden begraven. “Hij heeft mij heel mijn leven den duvel aangedaan,’ zou ze tegen Alice gezegd hebben, “als ik dood ben wil ik alleen zijn”.

Pauline Loveling

De ouders van Pauline en dus ook de grootouders van Alice aan moeders kant zijn Marie Comparé en Herman Loveling. Alice heeft haar grootvader die van Duits-Nederlandse afkomst is en landmeter van beroep, niet gekend, want die overlijdt in 1846, op amper 39-jarige leeftijd in de tuin van zijn woning in de Langemunt.

Marie Comparé trekt vervolgens met haar kinderen naar Gent en gaat inwonen bij haar tweede oudste zoon, de arts César Frédéricq, één van de zonen uit haar eerste huwelijk. Die woont in de Sleepstraat. Het zal geen gemakkelijke periode geweest zijn, want César heeft net op dat ogenblik de handen vol en is volledig uitgeput. Er woedt, in de nasleep van de economische crisis en de armoede, een cholera-epidemie in Gent die 2.800 slachtoffers maakt.

Terwijl de jongste dochters Virginie en Rosalie nog in Gent blijven, keert moeder Comparé, net voor het huwelijk van haar zoon César, in 1849 met de zeventienjarige Pauline terug naar Nevele.

Buysse-biograaf Joris van Parijs ziet het zo: “Terwijl Rosalie en Virginie nog eens drie jaar in Gent blijven en zich in het intellectuele milieu van de familie Fredericq ontwikkelen tot zelfstandig denkende jonge vrouwen met

literaire aspiraties, wordt Pauline definitief ondergedompeld in de benauwend klerikale mentaliteit van haar dorp en in de routine van huiselijke bezigheden.”⁷ Zij huwt er met Louis Buysse.

Alice is het eerste en meteen ook enige meisje in het gezin en haar komst op 8 juli 1868 verwekt grote vreugde, zowel bij haar ouders als bij haar oudere broers Cyriel (°1859) en Arthur (°1864).

In *La Flandre Libérale* (5/6 november 1960) vertelt Alice dat haar moeder nauwelijks kon geloven dat haar vierde⁸ een meisje was: “Ze was ervan overtuigd dat haar vierde kind - ik - ook een jongetje zou zijn. Toen de dokter haar kwam vertellen dat het een meisje was, moest hij het nog eens zeggen, want ze geloofde me niet”.

Zij heeft haar moeder achteraf als volgt omschreven: “Pauline was een vrouw met een zacht en aangenaam karakter, zeer belezen en intelligent”. Volgens Antoon Schelstraete⁹ is zij hoewel eerst katholiek, toch als gevolg van het tijdelijke verblijf in Gent meer breeddenkend en vrijzinnig geworden”.

We vonden enkele indicaties die aanduiden dat Pauline wellicht niet zonder invloed is in het gezin. Zo zou het cichoreibedrijf er zijn gekomen op haar uitdrukkelijke vraag en na het overlijden van haar man heeft ze die zaak trouwens - zij het met steun van familieleden - nog enkele jaren bestuurd.

Zij heeft verder talloze keren bemiddeld bij haar man die er een zeer zakelijke visie op nahoudt en het in eerste instantie niet kan verkroppen dat beide zoons een andere en overigens succesvolle toekomst kiezen, dan die van bedrijfsleider in de cichoreifabriek. Pauline krijgt hierbij ongetwijfeld de steun van haar moeder Marie Comparé en van de twee zussen Virginie en Rosalie.

⁷ BCB, blz. 16.

⁸ In de jaren 1860 moet Pauline Buysse nog van een derde jongetje bevallen zijn, maar aangezien er geen aangifte van de geboorte is gedaan, heeft dat waarschijnlijk geen dag geleefd.

⁹ A. Schelstraete, Cyriel Buysse zijn Nevelse periode (1859-1896), licentiaatsverhandeling, RUG, 1960, blz. 17.

Broers Cyriel Buysse en Arthur Buysse

In ieder geval groeit Alice op in een gezin waar - zeldzaam in die tijd - ruimte is voor een grote mate van creativiteit en zelfontplooiing. Er wordt veel aandacht geschonken aan de natuur en gezonde voeding en nagenoeg alle familieleden - haar vader inclusief - zijn dierenvrienden. Haar moeder Pauline is een sterke voorstander van het drinken van onverdunde melk, die ondermeer rechtstreeks uit de uiers der koeien van Jan de voerman komen. Over die melkjaren schrijft Alice: "Hoeveel kopjes versch gemolken melk hebben beide broers en ik uitgedronken toen wij naast de goede meid Julie gingen staan terwijl zij zat te melken".¹⁰

Alice is dus de jongere zus van de auteur Cyriel Buysse (20.9.1859 - 25.7.1932) en van de politicus Arthur Buysse (12.4.1864 - 27.9.1926). Bovendien is ze nog een achternicht van de Vlaamse voormannen Paul Fredericq en Julius Mac Leod. Het politieke, culturele en sociale engagement waarmee zij doorheen haar hele opvoeding kennis maakt, is dan ook zeker niet doorsnee te noemen en bereidde haar voor op een leven waar maatschappelijke inzet en liefde voor de natuur centraal stond.

Louis Buysse heeft het helemaal niet begrepen op de letterkundige aspiraties van zijn zoon Cyriel en bepaalt zelf diens toekomst: "Cyriel zal cichoreifabrikant worden en geen boekenmaker".

Maar Cyriel heeft dan weer bondgenoten in de familie en niet het minst zijn moeder Pauline. Alice vertelt dat hij dan ook niet kan beletten dat Cyriel in het verborgene schrijft en getuigt daarover: "Als jong meisje herinner ik me meer dan één keer dat ik na het avondeten op de loer stond als Cyriel naar het achterste van de tuin trok om er moeder bij de schijn van een stallantaaren zijn manuscript voor te lezen terwijl vader in de zetel zat te sluimeren".

Maar het lukt niet altijd. Cyriel zoekt 'slechte gezelschappen' op. Er wordt geroddeld in het dorp. Alice herinnert zich dat de pastoor-deken hierover komt klagen bij vader Louis. Cyriel wordt meteen uit het huis gezet, moet tijdelijk een ander onderkomen zoeken en wordt nadien naar Amerika gestuurd. Over de liaisons van Cyriel wordt uitgebreid ingegaan in de biografie van Joris van Parys.

¹⁰ MCBG, 2005, blz. 62.

In diezelfde biografie¹¹ gaat de auteur kort in op de relatie van Alice met haar schoonzus Nelly Dyserinck, de mondaine Haagse weduwe, die de echtgenote wordt van Cyriel. Nelly komt zeer goed overeen met de echtgenote van Arthur Buysse die uit de Vlaamse haute bourgeoisie stamt, maar de omgang met haar tweede schoonzus Alice is ongemakkelijk. Die irriteert en choqueert haar, omdat ze te vaak het decorum vergeet in acht te nemen.

Over haar contacten met Arthur die een druk leven heeft als advocaat en volksvertegenwoordiger, is ons weinig bekend. In 1926, wanneer Arthur Buysse ernstig ziek wordt en op 60-jarige leeftijd zal overlijden, wordt hij in ieder geval zeer intensief bijgestaan door Alice.¹²

Grootmoeder Marie Comparé

In het huis met de cichoreifabriek is een grote tuin die doorloopt tot aan de Poekebeek en waar Alice ongetwijfeld voor het eerst kennis maakt met de natuur en de dieren, waarvoor ze zich later zo sterk zal inzetten. Ze wordt hierbij erg beïnvloed door haar grootmoeder Marie Comparé (20.3.1791-14.12.1879).

Ze vertelt later welke diepe indruk haar grootmoeder langs moeders zijde heeft gemaakt toen ze in haar grote fauteuil bij het raam aan de tuinzijde troonde naast een stapel boeken, het mandje met handwerk en haar tamme ekster. In haar absoluut respect voor de natuur zal deze bejaarde dame al haar kleinkinderen opvoeden tot planten- en dierenbeschermers.

Marie Comparé is inderdaad een zeer ontwikkelde vrouw en de stammoeder van twee gezinnen, waar tal van auteurs, politici, bedrijfsleiders, academici... toe behoren.

Zij huwt in 1812 eerst met Jacques Fredericq die al in 1824 overlijdt en daarna met de veel jongere Herman-Anton Loveling. Ze heeft in totaal tien kinderen.

Uit haar tweede huwelijk met Herman Loveling worden Charles, Pauline, Rosalie en Virginie Loveling geboren. Na het overlijden van haar man

¹¹ BCB, blz. 140

¹² S. De Groote, Arthur Buysse: liberaal volksvertegenwoordiger, in *Het Land van Nevele*, jg. 28 (1997), afl. 3, blz. 157-188.

Herman-Anton Loveling in 1846 wonen nog zes kinderen in het ouderlijke huis in Nevele. Ze kan echter op steun rekenen van haar oudste kinderen, o.a. haar zoon César Fredericq, die ondertussen arts is geworden in Gent.

Als enige dochter van bemiddelde ouders beschikt ze over heel wat eigendommen en inkomsten, die ongetwijfeld een buffer zijn geweest wanneer haar eerste man overlijdt.

Tantes Rosalie en Virginie Loveling

De tantes van Alice langs moeders kant zijn de (ongetrouwde) schrijfsters Rosalie Loveling (19.03.1834-04.05.1875) en Virginie Loveling (17.5.1836-01.12.1923). Zij hebben een sterke band met Pauline en dit wordt geïllustreerd door een vroege herinnering van Alice: “Twee grote en mooie vrouwen, die elke zomeravond op bezoek kwamen, en daarbij vol vrolijkheid hun oudste zus liefdevol omhelsden”.

Zowel Rosalie als Virginie staan heel dicht bij Alice en de beide broers. Joris van Parijs maakt in zijn biografie gewag van de vele plezierige uitstappen met de hele familie. Alice schrijft trouwens met veel warmte een voorwoord over haar beide tantes in een boekje van Hélène Piette.¹³ Ze beschrijft bovendien hoe haar tante Virginie iedereen met verstomming slaat, door op reis te gaan naar Australië. Ze keert pas na vier maanden terug, verscheurd door heimwee.

Alice is zeven jaar oud als tante Rosalie overlijdt. Alice Buysse schrijft dat ze te jong was om zich veel te kunnen herinneren van tante Rosalie: “Maar ik weet dat mijn broer Cyriel haar enorm bewonderde wegens haar verfijndheid en haar aristocratische kalmté”.

Alice zal Rosalie nooit vergeten. Paul Fredericq noteert in zijn dagboek op 5 augustus 1915: “Ik ga tante Rosalie Lovelings’ graf op ’t kerkhof van Sint-Amandsberg bezoeken. Ik vind er eenen arduinen splinternieuwen sarkophaag met grooten palmtak in den steen gekapt boven het opschrift (...). Het afgebrokkeld kleine steentje van vroeger was veel beter dan dit lompe getrek à la Buchholz. De grafmaker, die er mij naar leidde en een sigaar kreeg, zei mij, dat Mad. De Keyser (Alice Buysse) dat beredderd had.”

¹³ Hélène Piette, *Les soeurs Loveling*, Office de Publicité, Brussel, 1942, blz. 7-9.

*Alice (links op de foto) met vriendinnen
op de kermis.*

Met Virginie zal Alice heel haar leven een nauwe band hebben, die door H el ne Piette omschreven wordt als: "die van de geliefde nicht, bijna de adoptie dochter van Virginie". De innige band komt naar voor in het oorlogsdagboek dat Virginie Loveling schreef en waarvan een aantal uittreksels als bijlage worden opgenomen in deze publicatie.

Naar school in Gent

Na het lager onderwijs in Nevele verhuist ze voor haar verdere opleiding een eerste keer naar Gent. Alice herinnert zich dat een oom had voorgesteld haar in Gent naar de Kloosterschool Nouveau Bois, de kostschool voor meisjes uit de katholieke bourgeoisie te sturen "vanwege de goede relaties die je daar kon aanknopen". "Geen sprake van", beslist vader Louis. "Alice gaat naar het liberale Instituut de Kerckhove; men zal er een goede liberaal van maken, net als ik".

Ze gaat er een tijdje op pensioonaat maar woont voordien ook zestien maanden in bij haar tante Virginie Loveling, vermoedelijk om de lange verplaatsingen naar Nevele te vermijden. Alice werkt effectief haar middelbaar onderwijs af aan het Instituut de Kerckhove.¹⁴ Daar blijft het bij,

¹⁴ Een school in Gent waar de meisjes uit de hogere (Franstalige liberale) burgerij werden opgeleid.

want het was helemaal niet gebruikelijk in die tijd dat meisjes de kans kregen om hoger onderwijs te volgen. Ze leert er met begeleiding van Virginie perfect Nederlands en Frans spreken en schrijven en het is vermoedelijk Virginie die haar de vrijzinnige levensovertuiging heeft ingeprent.

Net als haar andere familieleden, wordt Alice dus volledig tweetalig opgevoed en zal ze naargelang van de omstandigheden Frans of Nederlands gebruiken.

De band met haar tante Virginie blijft ook later optimaal en het is dan ook wat eigenaardig dat in de omvangrijke biografie over de zussen Loveling auteur Stynen¹⁵ eerder sporadisch ingaat op die contacten. Er is bijna dagelijks contact. Virginie komt vaak op bezoek in de Beekstraat in Drongen of in Nevele, ofwel bezoekt Alice haar tante in Gent.

Wanneer Virginie in juni 1918 een gezondheidskuur van enkele weken in Bad Nenndorf (omgeving Hannover) ondergaat, zal Alice haar vergezellen, zowel op de heen- als terugreis. Hoewel de beide dames over nogal wat relaties¹⁶ beschikken bij Duitse autoriteiten, is het op het einde van de oorlog een lastige en gewaagde tocht, zeker wanneer Virginie door de Duitse bezetter op een bepaald ogenblik wordt beschuldigd van spionage.

Op het einde van haar leven kwijnt Virginie weg tengevolge van ruggenmergontsteking. Het laatste jaar (1923) kan ze zich maar met grote moeite bewegen en wordt door Alice - die overigens een tijdje bij haar komt inwonen - verzorgd.

1.3 Getrouwd met de ‘fatsoenlijke mens’ Edmond De Keyser

Eind jaren tachtig verlooft Alice zich met Edmond De Keyser (°29.6.1863), een bekende en rijke brouwer in Zaffelare. Er bestaat een foto uit 1889 waarbij o.a. Cyriel Buysse in het gezelschap van Alice en Edmond poseert.

¹⁵ Ludo Stynen, Rosalie en Virginie: leven en werk van de gezusters Loveling, Tielt, Lannoo, 1997.

¹⁶ Die relaties zijn bruikbaar om bij de Duitsers een paspoort te bekomen, wat nodig is voor elke verplaatsing buiten de eigen gemeente.

*Haar echtgenoot, de brouwerzoon
Edmond De Keyser uit Zaffelare.*

Het huwelijk dat plaatsgrijpt op 26 februari 1892 wordt gevolgd door een heuse intocht in Zaffelare. Alice is dan 24 jaar. Zij woont vanaf dan in de Kerkstraat 22 in Zaffelare. Het echtpaar blijft kinderloos.

Zowel Alice als Edmond raken in de periode 1891 en '92 ongewild verwickeld in een amoureuze affaire van Cyriel Buysse, die in het roddelcircuit in Gent en omgeving ongetwijfeld voor heel wat gespreksstof heeft gezorgd.

Cyriel heeft namelijk zijn oog laten vallen op Rosa Roosees en haar zelfs ten huwelijk gevraagd. Zij is de dochter van Max Roosees, de conservator van het Plantijn-Moretusmuseum en een internationaal bekende Rubenskenner.

De complicatie is nu dat Paul Dupondt, een zeer goede kennis van de familie De Keyser en overigens ook van Cyriel, eveneens de hand van de bevalige Rosa najaagt. Deze laatste is verliefd op Cyriel, zo blijkt uit hun briefwisseling, maar er ontstaat een hele hetze tegen Cyriel vanuit het kamp Dupondt, die hem afschildert als een libertijnse losbol en de vader van een natuurlijk kind. Zijn tante Virginie en zus Alice proberen nog voor wat tegenwind te zorgen, maar het mag niet baten. Vader Max Roosees wijst een huwelijk af en wil er ondanks de smeekbeden van Cyriel niet meer op terugkomen.

Medio april 1892 - na het huwelijk van Alice en Edmond - bezoekt Cyriel bijvoorbeeld zijn zus in Zaffelare net op het ogenblik dat zijn liefdesrivaal Paul Dupondt al aanwezig is, kortom meer dan gênante toestanden. Uiteindelijk zullen Rosa en Cyriel trouwen in 1896, zij met een Antwerpse arts en hij met een Haagse weduwe.

Alice, die mede-eigenares wordt van de brouwerij, engageert zich mee in het beheer ervan, ongetwijfeld een leerschool voor haar latere activiteiten in de Nevelse cichoreifabriek. Maar blijkbaar is Alice toch te rusteloos voor een leventje in het kleine dorpje dat Zaffelare is en zal zij zich opnieuw aangetrokken voelen tot Gent, waar zij zich zal engageren in verschillende verenigingen en sociale projecten.

*Prentkaart van huis en brouwerij De Keyser in Zaffelare
(verstuurd in april 1906).*

Toch zal Alice twintig jaar in Zaffelare blijven wonen. Het brouwershuis met de brouwerij waar ze woont, dateert van 1851 en werd gebouwd in opdracht van geneesheer-brouwer Jan Dupondt. Eugène en Edmond De Keyser baten het verder uit tussen 1879 en 1915. Men dient de activiteiten op dat ogenblik stop te zetten omdat de Duitsers het koper aanslaan. De familie De Keyser legt zich van dan af aan verder toe op bierhandel en blijft overigens na het stopzetten van de activiteiten in het brouwershuis wonen. De laatste bewoonster van de familie van het brouwershuis was Andrea Van Gysegehem, weduwe van Julien De Keyser. Zij overlijdt in het begin van de jaren negentig van de vorige eeuw.¹⁷

¹⁷ De brouwerij kwam vorig jaar in het nieuws toen bekend werd dat de nieuwe eigenaars het brouwershuis grondig en zorgvuldig hadden gerestaureerd. Patrick

Edmond De Keyser staat helemaal in de schaduw van zijn vrouw, op wie hij zeer trots is. Hij laat haar doen wat ze wou doen. Veel gewerkt zal hij niet hebben, gezien zijn vele inkomsten. Volgens mevrouw Verschoore-Sevens vond je hem regelmatig met vrienden in (standingvolle) drankslijterijen. Zijn middelen laten dat zeker toe. In het Liberaal Archief bevinden zich een aantal documenten - in het kader van de regeling van de nalatenschap - i.v.m. de eigendomsstructuur. Hieruit blijkt dat Edmond De Keyser over tientallen eigendommen (gronden en huizen) beschikt. Hij haalt bovendien nog inkomsten uit de brouwerij in Zaffelare, die verder wordt gerund door zijn broer.

Alice Buysse op haar paard Freya voor de brouwerij van haar echtgenoot Edmond de Keyser in Zaffelare. De knecht heette Jean.

Neyt en echtgenote Marleen Kerckvoorde, die het geheel - ca. één ha - kochten in 1996, kregen er de prijs voor van het Verbond voor Heemkunde Oost-Vlaanderen (Gerestaureerde brouwerij De Keyser-Dupondt gelauwerd, *Het Nieuwsblad*, 19.2.2007).

Alice met paard en rijtuigje voor de brouwerij in Zaffelare.

De Kerkstraat in Zaffelare in 1905.

Maar ook Alice is niet onvermogen. Zij kan na het overlijden van vader Louis beschikken over een deel van de inkomsten van het bedrijf in Nevele. Het koppel overwintert ieder jaar aan de Azurenkust in Nice.

Met haar echtgenoot aan de Azurenkust.

Edmond raakt als 'Mondje' goed geïntegreerd in de familie Buysse en men zag hem graag. Hij wordt lid van de raad van bestuur van de Nevelse cichoreifabriek. Maar dat doet hij omdat een raad van beheer nu eenmaal een aantal leden moet hebben. Alle beslissingen worden echter genomen door Alice zelf die in de periode 1911-1936 fungeert als afgevaardigde beheerder.

In de winter 1901-1902 onderneemt hij met Cyriel en Arthur Buysse een voor die tijd vrij avontuurlijke reis naar Algerije en Tunesië. Het trio trekt via Parijs en Marseille per trein naar Constantine en Tunis door de vlakke, de woestijn en het hooggebergte.

Cyriel vindt geen uitgever voor een reisverhaal in boekvorm en het wederaren van de reis wordt als 'Impressies en herinneringen' gepubliceerd in het tijdschrift *Nederland* (1902). In latere reisboeken komen reisgezellen

sterk op de voorgrond, maar dat is nu niet het geval. Men komt enkel te weten dat de drie reisgezellen stevige pijprokers zijn.

Buysse neemt zijn zwager in 1911 samen met Emile Claus en Leon Bazalgette mee op een autoreis door Picardië, Normandië en Bretagne en verder via de Loirestreek tot in de Haute Auvergne. Het reisverhaal verschijnt als 'Per Auto'.

Edmond wordt door Buysse omschreven als 'de fatsoenlijke mens'. Zwager Edmond heeft onderweg een prozaïsche maar allerm minst onbelangrijke functie: de spijkers uit de banden halen, de banden weer oppompen en desnoods inspringen als chauffeur. Hij wordt geportretteerd als een goede bon vivant, niet bepaald erudiet en fantasierijk, en door zijn reisgenoten dus gemakkelijk in de maling te nemen. Toch blijkt hij niet zo naïef als Bazalgette en Claus geneigd zijn te denken, zodat ze zich zelf meer dan eens door hem - met Cyriel als medeplichtige - bij de neus laten nemen.

In 1912 verlaat het koppel Zaffelare en vestigt zich in de Beekstraat (nu nr. 5) in Drongen. Dit ruime domein stond in de periode 1912-1926 ingeschreven als hun hoofdverblijfplaats. Het is sinds 1910 een eigendom van de Gentse nijveraarsfamilie Albert De Meulemeester-Morel. In 1920 kopen ze het goed zelf. Het geheel is 2 ha 67 a groot en omvat vier woningen (inclusief koetsierhuis), vijver, moestuin, broeikassen en een grote lusttuin van 1 ha 87 a 90 ca.

Hun tweede verblijfplaats bevindt zich vanaf 27 november 1917 op de Nederkouter 39 in Gent en vanaf 29 december 1920 in de Keizer Karelstraat 96.

Vanaf 1926 hebben ze hun hoofdverblijfplaats in de Keizer Karelstraat, wat ongetwijfeld te maken heeft met het mandaat als gemeenteraadslid van Alice, die haar domicilie in Gent moet hebben.

Edmond De Keyser overlijdt op 16 juni 1946 en daarna trekt Alice, ondertussen zelf al 78, zich volledig terug in het Drongense buitenhuis.

1.4 Bedrijfsleidster van de cichoreifabriek Buysse-Loveling NV in Nevele¹⁸

Oprichting bedrijf door Louis Buysse in de Langemunt

Louis Buysse start de eerste industriële productie op in 1856 in zijn ouderlijke woning in de Langemunt, toen nog Sint-Jansstraat nr. 92. Het gaat in eerste instantie om een stijfselfabriek (ameldonk) en olieslagerij. De woning maakt deel uit van vroegere kloostergebouwen. Hij palmt hiervoor ook een tweetal kleine huisjes in. Mogelijk richt hij het bedrijf op naar het voorbeeld van zijn schoonbroer Felix Van der Venet, gehuwd met Marie Frédéricq en eigenaar van een maalderij en olieslagerij.

In 1862 verhuist Louis Buysse naar de overkant van de straat om er naast de ameldonkfabriek een cichoreibranderij en cichoreidrogerij op te richten.

Vestiging in de Tieltstraat (later Cyriel Buyssestraat)

De zaken gaan blijkbaar zeer goed, want het bedrijf is snel aan uitbreiding toe. Buysse laat zijn oog vallen op een eigendom van de Gentse rentenier Leo Beyaert in de toenmalige Tieltsessteenweg. Hij krijgt een vergunning van de gemeente. Notaris Bernard Dierick, die de woning huurt, dient ze te verlaten. Buysse installeert er een stoommachine op wielen.

Na de definitieve verhuis in 1865 naar het veel grotere pand in de Tieltsestraat, neemt de cichoreiproductie een hoge vlucht. Het bedrijf wordt zelfs één van de belangrijkste ondernemingen in het Land van Nevele.

In 1871 worden opnieuw belangrijke uitbreidingswerken uitgevoerd. Men krijgt toegang tot het domein via een overbouwde poort waarboven de droogzolder zich bevindt. Daarnaast is er de woning voor de portier. Er is een weegkamer, een opslagplaats voor het cichoreipoeder, een branderij met maalinrichting, paardenstallen en een opslagplaats voor hout en kolen waaraan een nieuw opgerichte olieslagerij met graanmaalderij paalde. Van ameldonkactiviteit is geen sprake meer.

¹⁸ Voor verdere detailinformatie i.v.m. de cichoreifabriek zie A. Janssens, De cichoreifabriek Buysse-Loveling te Nevele, in *Het Land van Nevele*, jg. 18 (1987), afl. 2, blz. 69-103 en Anne-Marie Musschoot en Jan Hoekman in MCBG, 2002.

Hij werkt op dat ogenblik met zestien personeelsleden, waarvan slechts één man, want vrouwen worden veel minder betaald! De cichorei wordt met paard en kar - later met de wagen - naar de omliggende gemeenten en naar Deinze uitgevoerd.

Tijdens haar toespraak¹⁹ in 1956 ter gelegenheid van 100 jaar fabriek vermeldt mevrouw Medard De Neve dat sommige families generatie na generatie actief waren in het bedrijf. Zij citeert de families Lootens met o.a. Pharaïlde Lootens (25 jaar personeelslid), vader en zoon Van Den Bossche en de families Haenebalcke en Boone. Deze viering wordt overigens bijgewoond door de hoogbejaarde Alice Buysse.

Louis Buysse vindt geen opvolger

De overdracht van de ene naar de andere generatie dient zich niet zonder problemen aan. Louis gaat er vanuit dat één van zijn zonen hem zal opvolgen. Hij denkt hierbij vooral aan Cyriel omdat Arthur kiest voor een loopbaan bij de Gentse advocatuur. Cyriel wordt door vader Louis zwaar onder druk gezet om zijn schrijfactiviteiten stop te zetten en zakenman te worden, wat tot enorme spanningen leidt in de familie. Zeker wanneer blijkt dat hij nagenoeg geen enkele interesse heeft voor de zakelijke rol die hem wordt opgedrongen en hij uiteindelijk resoluut voor een schrijverscarrière kiest.

Louis Buysse overlijdt op 31 maart 1901 en het bedrijf wordt verder gezet door zijn echtgenote Pauline Loveling, totdat ook zij komt te overlijden in 1911. De drie kinderen erven de fabriek. Cyriel heeft nog steeds geen interesse en Arthur is actief in een drukke advocatenpraktijk.²⁰ Alice maakt dan maar van de nood een deugd, wordt beheerder en ontpopt zich vrij vlug tot een rasechte zakenvrouw die het bedrijf met vaste hand leidt.

Grote bloei van het bedrijf met Alice Buysse als afgevaardigd beheerder (1909 tot 1936)

Het bedrijf moderniseert verder. Zo wordt met behulp van een dynamo, aangesloten op een stoommachine, elektriciteit geproduceerd voor de verlichting van de fabriek en de woning aan de straatzijde.

¹⁹ De toespraak wordt bewaard in het Liberaal Archief.

²⁰ Cyriel springt in 1912 tijdens een langdurige ziekte van Alice wel een aantal weken in om het bedrijf te beheren.

De fabriek in Nevele is van bij het ontstaan een typische familiezaak. In 1913 wordt het bedrijf een naamloze vennootschap: de cichoreifabriek nv Buysse-Loveling. Alice wordt afgevaardigd beheerder. De stichtende leden zijn Alice, Arthur en Cyriel Buysse, hun respectieve echtgenoten Edmond De Keyser, Augusta Beaucarne en Nelly Dyserinck en Paul Verschoore, een bankier uit Kortrijk en schoonzoon van Arthur Buysse.

Afgevaardigd beheerder Alice ontpopt zich tot een echte zakenvrouw en zelfs de lastige jaren 1914-1918 worden goed opgevangen.

Tijdens de oorlog zijn de trekpaarden opgeëist. De fabriek moet elke maand aan de bezetter een grote hoeveelheid gebrande en gemalen cichorei leveren, die per schip naar Duitsland wordt getransporteerd.

De maalderij en de olieslagerij worden op non-actief gezet. Tijdens de winter van 1915 breekt brand uit in de branderij en de stapelplaats en het houten dakgeraamte gaat volledig in de vlammen op. Na een voorlopige herstelling wordt na de oorlog een dakconstructie uitgevoerd in ijzeren spanten.

*Alice voor een fabrieksgebouw.
Zij was jarenlang actief als
bedrijfsleidster bij de cichorei-
fabriek Buysse-Loveling in Nevele.*

In oktober en november 1918 wordt het bedrijf opnieuw verwoest door artilleriebeschietingen.

Maar toen in 1920 voor het eerst een belastingsaangifte wordt ingediend die alle oorlogsjaren omvat, sluit de balans voor de oorlogsjaren af met een nettowinst van meer dan 100.000 fr. De drie aandeelhouders hebben 87.000 fr. aan dividenden te verdelen. Bovendien komt de productie zo snel weer op gang dat de winst in 1920 valt onder de belasting op de "uitzonderlijke winsten". Na aftrek daarvan blijft er nog 7.000 fr. per hoofdaandeelhouder over.

Na de moeilijke maar dus toch winstgevende jaren van de Eerste Wereldoorlog groeit de zaak verder uit tot een ware goudmijn. In de periode 1923-1925 wordt zelfs een tijd uitgevoerd naar de VS, met name naar Jersey City. De belangrijkste afzetgebieden zijn echter Oost- en West-Vlaanderen en de omgeving van Brussel.

Grote winsten wel ten koste van slecht betaald personeel

Joris van Parys²¹ ging even in op de verhoudingen tussen beheerders en personeel. Hij meent dat de NV Buysse-Loveling haar werknemers naar de normen van de tijd goed behandelt, maar net als hun vader proberen de beheerders met zo weinig en zo goedkoop mogelijk personeel te werken en dat zijn vrouwen. In 1926 betaalt de fabriek 84.500 fr. aan lonen uit, terwijl Cyriel, Arthur en Alice 108.000 dividenden te verdelen hebben.

Op een bepaald ogenblik weigeren de beheerders het uurloon van de weegsters met 1 centiem te verhogen. Er hangt zelfs een staking in de lucht. Alice bevindt zich net op vakantie in Zuid-Frankrijk. Opgeschrikt door die dreiging maar vooral omdat men vreest aan geen nieuw personeel te geraken, gaat men vlug in op de looneisen.

De totale oppervlakte van de in de nv ingebrachte onroerende goederen bedraagt meer dan 4,5 ha, waartoe naast de fabriek een aantal werkmanswoningen behoren in Vosselare en Meigem. Het aantal werknemers schommelt tussen beide wereldoorlogen rond de twintig.

In 1929 verdwijnt de hoge fabrieksschouw en vervangt een elektrische motor de bestaande stoommachine.

Een grote toeverlaat voor Alice na het overlijden van haar broers Arthur en Cyriel is Julia Boone. Zij is de vrouw van Alfons Boone, de tuinman van Cyriel in diens woning in Afsnee. Na het overlijden van Alfons in 1933 trekt zij op vraag van Alice met haar kinderen naar Nevele en zou er de huisbewaardster worden in het ouderlijke huis, dat dienst doet als kantoor van de fabriek. Zij blijft er wonen tot 1975. Haar zoon Georges werkt als handelsreiziger voor het bedrijf.

²¹ BCB, blz. 637 en 638.

Pas vanaf 1933 krijgt Alice een jaarsalaris dat in 1933 48.000 fr. bedraagt, in die tijd een zeer hoog bedrag. Alice blijft afgevaardigd beheerder tot zij in 1936 - op dat ogenblik 68 jaar - op rust gaat en medebeheerder René Buysse²² haar taak overneemt. Ze blijft wel voorzitter van de raad van beheer en heeft dus tot aan haar overlijden in 1963 nog wat in de pap te brokken.

Tijdens de meidagen van 1940 loopt het bedrijf opnieuw heel wat schade op. De overbouwde toegangspoort en de olieslagerij worden totaal vernield, maar René Buysse slaagt erin de productie gaande en het personeel aan het werk te houden.

Bedrijf gaat na WO II ondanks modernisering en failliet en wordt opnieuw notariaat

Vanaf 1948 wordt de installatie gemoderniseerd. Er komt een nieuw voorraadmagazijn waar de gedroogde bonen mechanisch worden gelost. De tien oude trommels voor het branden van de bonen worden vervangen door twee nieuwe waarin meer bonen konden verwerkt worden dan in de tien oude samen. Ook de weegschaal wordt vernieuwd door de invoer van drie mechanische weegtoestellen die de oude koperen balansen vervangen. In de beste jaren van de fabriek werden tot 500.000 kg cichorei per jaar verwerkt.

Daarna gaat het bergaf met de cichoreihandel. De bevolking begint meer en meer echte koffie te prefereren boven de ersatzkoffie, zoals cichorei veelal wordt bestempeld. Men probeert nog te redden wat te redden valt door de productie enkele dagen in de week stil te leggen, maar tegen het snel dalende verbruik is niets meer te beginnen.

René Buysse overlijdt in 1969 en wordt als beheerder opgevolgd door zijn echtgenote Maddy Buysse-Nerincx. Op 14 december 1971 wordt voor de laatste maal cichorei gebrand en op 24 december van hetzelfde jaar sluit de fabriek definitief de deuren.

De installaties worden uitgebroken en het gehele complex wordt begin januari 1976 verkocht aan de firma Lips uit Lotenhulle die in de bijgebouwen een kippenkwekerij en -pluimerij wou inrichten. Die opzet mislukt

²² René (1897-1969) is de enige zoon van Cyriel Buysse.

zodat in 1981 het gehele complex opnieuw te koop wordt gesteld. Het gemeentebestuur overweegt nog zelf even een aankoop, maar uiteindelijk komt het domein in handen van notaris Duerinck, die in Nevele zijn schoonvader Louis Westerlinck heeft opgevolgd.

1.5 Dierenliefde en stichtster van de Gentse Maatschappij voor Dierenbescherming

Alice heeft heel wat energie gestoken in initiatieven ter bescherming van de dieren en dat is nog een understatement. Zij deed ook aan paardrijden. Louis Fredericq maakt in zijn 'Notes' de bedenking dat haar betrokkenheid voor de dieren zo groot is, dat men zich kan afvragen of die de sympathie voor mensen overstijgt.

We lezen in de licentiaatsthesis²³ van Sybille de Borchgrave dat die liefde voor dieren ook geldt voor Cyriel Buysse en andere telgen van de familie. We weten dat grootmoeder Marie Comparé een grote voorliefde had voor dieren en de natuur. In de grote tuin van het ouderlijke huis aan de Poekbeek in het toen nog veel meer landelijke Nevele kon Alice al vroeg kennismaken met de diversiteit op het vlak van planten en dieren, die toen nog veel groter was. Haar verhalen over de hondjes Caboul en Mussche en de koe Bella gaan terug tot die periode. De dierenliefde is er dus van jongs af aan ingeprint.

In een interview²⁴ legt Alice zelf een grote nadruk op de traditie waarin haar broers en zijzelf opgroeiden:

“Ik heb gedaan wat ik kon. Ik heb me heel mijn leven bekommerd om de armen en de dieren. Vanaf onze jeugd jaren werd ons het respect ingeprint voor ieder levend wezen. Men stuurde nooit een arme, een bedelaar weg zonder een aalmoes of een kleine steun (...) Wanneer ik me bezig hield met de goede werken, tegelijk met mijn lidmaatschap in de commissie overheidshulp van de gemeenteraad, de werken voor verlaten bejaarden, de maatschappij voor dierenbescherming, deed ik niet meer dan een familie-

²³ Sybille de Borchgrave, Dierenliefde en -leed bij Cyriel Buysse en zijn zus Alice Buysse. Een onderzoek naar aanleiding van hun rol in de Koninklijke Maatschappij tot Bescherming der Dieren, Gent, RUG, onuitgegeven licentieverhandeling (vakgroep Germaanse Filologie), 1995, 2 dln.

²⁴ *La Flandre Libérale* van 6 november 1960.

traditie verder zetten. En het is in die dubbele traditie van liefde voor dieren en arme mensen, dat mijn broer Cyriel zijn meest beklijvende en gevoelige bladzijden in zijn oeuvre heeft geschreven” (vertaling uit het Frans).

Er is op het einde van de 19de eeuw zo goed als geen wettelijk kader voor de dierenrechten en ze besluit om zelf allerlei initiatieven te nemen. Ze krijgt hiervoor de steun van haar twee broers Arthur en Cyriel. Zij hebben maar één doel voor ogen, zowel mens en dier te helpen en te verdedigen.

De energieke Alice wordt op 19 februari 1897 medestichtster en eerste voorzitter van de Maatschappij voor Dierenbescherming in Gent. In het begin is de vereniging nog Franstalig, later tweetalig en in 1968 verloopt alles in het Nederlands. De activiteiten strekten zich uit over de provincie Oost-Vlaanderen.

De doelstellingen zoals vermeld in de statuten die ze bij de oprichting opstelt, zijn nog steeds geldig. Als voornaamste punt is er de versterking van de goedheid jegens de medemens door de gevoelens van medelijden en bescherming tegenover de dieren op te wekken. De meer praktische punten hebben het over de opvoeding met respect voor de dieren, de meldingsplicht in geval van mishandeling en het bestrijden ervan, het nemen van wetgevende initiatieven om een wet op de dierenbescherming te krijgen en het informeren van het gerecht in de gevallen waar strafrechtelijke vervolging mogelijk is. De maatschappij maakt onder meer publiciteit via de scholen en men kon lid worden mits een kleine financiële bijdrage.

Alice beschrijft haar werkzaamheden concreet in het januari/februari-nummer van 1926 van het tijdschrift van de Koninklijke Maatschappij tot Bescherming der Dieren als het bestrijden en overwinnen van ruwheid en barbaarsheid: “Zorgeloos veevervoer, trekhondenellende, afgrijselijke methode bij de dierendressuur gebezigd, onmenselijk afmaken van slachtdieren, vogelbescherming, enz.” Zij voert onvermoeibaar een vruchtbare propaganda om betere beschermingswetten te boeken en steeds meer nieuwe leden aan te trekken. De argumenten die zij hanteert, leveren heel vaak positieve resultaten op.

In ieder geval besteedt Alice duidelijk veel tijd aan deze problematiek. Samen met haar broer Cyriel, die ook lid en mecenas is, zet ze zich in voor een campagne tegen vivisectie en poogt ze bijvoorbeeld iets te veranderen aan het lot van de trekhonden. Over dit laatste schrijft ze in het tijdschrift

van de vereniging in juli 1928: “Het is om ons te helpen bij het begeleiden van de landman tot meer goedheid ten aanzien van onze nederige dienaars, dat wij aan de provinciale overheid vragen het reglement te stemmen, zoals het na rijp overleg en met veel wijsheid werd bestudeerd, en dat zal worden bezorgd ter gelegenheid van de volgende zitting van de provincieraad”.

Ook via de gemeenteraad probeert ze het dierenleed en het dikwijls daaraan verbonden menselijk leed te verzachten. Op de raadszitting in Gent van 18 februari 1935 met betrekking tot de hondenbelasting bijvoorbeeld zien we volgende interventie: “Inderdaad de taks voor de stad is niet zoo groot. Wij dierenbeschermers hebben medelijden met de arme mensen, die voor hun hond niet kunnen betalen, zoodanig dat wij tot op heden reeds 2.700 fr. taksen betaald hebben voor die mensen. Wij hebben met allerlei moeilijkheden te kampen, maar gelukkig zijn er mensen die ons geld zenden”. De hondentaks kwam er desondanks. De gemeenteraad wou niet toegeven aan overdreven medelijden.

Een later belangrijk project van Alice krijgt wel de steun van het Gentse stadsbestuur. Het betreft de oprichting van het nog steeds bestaande dierenasiel in het Citadelpark. Het dierenasiel is eerst gevestigd op de Botermarkt, later in de plantentuin en sinds 1956 op het huidige adres in het Citadelpark (Paul Bergmanskreef 2). Het Gentse dierenasiel is haar meest tastbare en blijvende verwezenlijking en ze blijft er lid van tot 1963.

Erkenning voor dit werk ontbreekt niet. Ter gelegenheid van het vijftienvijftigjarige bestaan

Alice Buysse stichtte het dierenasiel in Gent.

van de Maatschappij in 1922 bijvoorbeeld krijgt die van koning Albert I in 1923 het recht om de titel Koninklijke Maatschappij te dragen.

1.6 Aanzienlijke noodhulp aan oorlogsslachtoffers in Nevele en Gent tijdens de Eerste Wereldoorlog

Het begrip liefdadigheid is steeds aanwezig in de activiteiten van Alice. Van huis uit heeft ze geleerd vrijgevig te zijn en Alice zet deze gewoonte verder als ze op eigen benen staat. De grote wereldbrand zet haar aan om zich te engageren binnen een aantal hulporganisaties waarin ze vrij vlug een belangrijke rol zal spelen. Haar inzet maakt indruk, niet enkel op de Gentse liberale voormannen, maar nog beduidend meer op de Gentse en Nevelse bevolking. "Ze doet waarlijk meer dan menselijk mogelijk is voor 't gemeenebest" stelt schepen De Weert.²⁵

Dit blijft bij de bevolking in Nevele nog vele jaren leven. In 1956 zou mevrouw De Neve er tijdens haar speech ter gelegenheid van 100 jaar cichoreifabriek in Nevele nog op terugkomen: "(...) hoe u, in de Eerste Wereldoorlog volledig ten dienste stond van de behoeftigen en noodlijdende mensen. Het was vooral door uwe onverpoosde bemoeiingen en aandringen dat er kleren kwamen uit Amerika en aan onze mensen werden uitgedeeld. Hoevele mensen hebt ge niet alleen met raad maar ook steeds met daad geholpen. Nooit ging iemand van u weg zonder dat hij getroost en geholpen was. Hoe menige keer hebt ge de eenvoudige, behoeftige en noodlijdende zelf bezocht en nooit kwam u er binnen met ledige handen. Steeds waart u bekend voor uw jovialiteit en gulhartigheid

²⁵ Citaat over Alice uit een brief van Virginie Loveling aan Cyriel Buysse van 9 december 1917.

en trots uw hoge ouderdom zijt u mevrouw vol levenslust, opgeruimdheid en kranigheid”.²⁶

De ellende waarmee zij te maken krijgt, is inderdaad ook groot. Tegen het einde van 1917 leven bijna drie miljoen Belgen van wat de liefdadigheidskeukens hen boden. Er is overal honger en nagenoeg verdwenen ziektes zoals tuberculose slaan weer toe. In die tijd is nog helemaal geen sprake van sociale zekerheid zoals die na WO II wordt gerealiseerd.

Ook persoonlijk wordt de familie Buysse niet gespaard. Tijdens de gevechten aan het kanaal van Schipdonk wordt Nevele gebombardeerd. De fabriek wordt zwaar beschadigd en de woning volledig vernield. Het is dank zij het energieke optreden van Alice dat de schade wordt hersteld en het bedrijf verder blijft produceren.

Het huis in Drongen staat in 1918 ook al in de frontlinie. Een bijkomende bekommernis is het Duitse vliegveld dat vlakbij haar tuin wordt aangelegd.

Begin 1918 stort er zelfs een toestel neer in de tuin. Braeckeleers²⁷ schrijft het volgende: “Een leerlingpiloot had een reeks landingsproeven af te leggen: zijn vluchtreeks werd plots afgebroken want de wielen van zijn toestel hadden gehaperd in de kruin van een boom in het kasteelpark Casier (huidig St. Paulusseminarie). De machine sloeg neer in de buurttuin De Keyser-Buysse. Vlieger en tuig werden een prooi van de vlammen.” Het echtpaar De Keyser-Buysse beslist om Drongen te verlaten en in Gent te wonen.

In de tuin zelf wordt op het einde van de oorlog afweergeschut geplaatst en op het platte dak komen drie mitrailleurs. Er worden regelmatig luchtgevechten uitgevochten boven Drongen. Een Duitse soldaat komt om wanneer een bom in de tuin valt.

Zij zou in haar functie van vertegenwoordigster van het Nationaal Hulp- en Voedingscomité via Zeeuws-Vlaanderen een aantal malen de grens oversteken en in contact komen met haar broer Cyriel die in Nederland verblijft.

²⁶ Tekst speech wordt bewaard in het Liberaal Archief.

²⁷ Juliaan Braeckeleirs, ‘Mariakerke op het oorlogspad in 1914-1914’ in *Heemkundige sprokkelingen over Mariakerke* (1977).

Alice zorgt er ook voor dat haar bejaarde tante Virginie in haar huis in Gent kan blijven wonen.

Ze slaagt er aanvankelijk in het Maison Rose van Cyriel in Afsnee te vrijwaren van plundering. In 1915 regelt ze een huurcontract met een familie van gefortuneerde Nederlanders, die als onderdanen van een neutraal land door de Duitsers met rust worden gelaten. Maar wanneer deze mensen vertrekken wordt in september 1917 het huis geplunderd. De auto van haar broer Cyriel, die in een loods achter het huis is weggestopt, wordt gevonden en aangeslagen.

Vertegenwoordigster voor regio Deinze in Nationaal Hulp- en Voedingscomité

Op 5 september 1914 richten Ernest Solvay en Emilie Francqui het Centraal Hulp- en Voedingscomité van Brussel op, een voorbeeld dat in korte tijd later in andere steden wordt gevolgd. De nadruk ligt hier op twee activiteiten, namelijk het voorzien in de dagelijkse behoeften en de tewerkstelling van de oorlogsslachtoffers in brede zin.

Door het voortduren van de oorlog, wordt op 23 oktober 1914 beslist de actie uit te breiden en nationaal te werken. Dit leidt tot de oprichting van het zeer succesvolle Nationaal Hulp- en Voedingscomité. Alice wordt de vertegenwoordigster van het Comité voor de regio Deinze en bouwt haar dienst zo goed mogelijk uit, waarbij haar ervaring en contacten als zakenvrouw haar ongetwijfeld van dienst zijn.

Voorzitster van 'De Melkdruppel' (La Goutte du Lait) in Nevele

'De Melkdruppel' richt zich tot de zwangere vrouwen en pasgeborenen. Er wordt kosteloos melk verstrekt, aangevuld met voedzame maaltijden voor de moeders en er zijn beloningen voorzien voor de moeder die goed voor haar kind zorgt. Als tegenprestatie dienen de vrouwen lichte karweien uit te voeren, zoals het schillen van aardappelen.

Haar collega-voorzitster in Gent is de echtgenote van burgemeester Emile Braun, die wordt omringd door de dames uit de hoge burgerij van de stad.

Ook los van de officiële organisaties poogt ze steun te verlenen. Virginie Loveling schrijft in haar dagboek op 2 mei 1917: "Mijn nicht heeft stappen aangewend om de armen - de oudgehuwden - uit de hokjes in de Prosper Claeysstraat ter hulp te doen komen: om ze in de maat van het mogelijke

te voorzien van kleederen. Dat is haar beloofd en ik verkrijg het voorrecht het te gaan aankondigen”.

Enigszins vergelijkbaar met de Melkdruppel is de Gemeentelijke soepbedeling of La soupe communale in Gent.

Hulp aan kantklossters

Verder raakt ze betrokken bij de organisatie van de hulp aan kantklossters. In het Gentse stadhuis wordt een ruimte voorzien waar deze kantwerksters hun bestellingen kunnen afhalen en hun afgewerkte producten aan een vaste prijs kunnen verkopen.

Virginie Loveling, die tijdens de Eerste Wereldoorlog dikwijls naar het buitengoed in Drongen vlucht, schrijft over Alice in haar Oorlogsdagboek op 25 mei 1915: “En aan tafel gezeten, staat ze allen om beurt te woord. Allen worden vertroosd, aan allen wordt verzekerd, dat ze voortaan kanten mogen leveren ten bedrage van 3,50 fr. in de week. Een armzalig gewin voorwaar, doch dat deze tot nog toe geheel werkeloos gewordenen met den overige te krijgen onderstand zal redden van den hongerdood.”

Ook bij haar thuis in Nevele gaan deze bijeenkomsten door, opnieuw volgens Virginie Loveling op 21 mei 1915: “Onlangs is te Nevele ten huize van wijlen de ouders mijner nicht een bijeenkomst beleid, waar meer dan tweehonderd kantwerksters van allen leeftijd samenkomen om over de zaak te spreken”.

Penningmeesteres van ‘Het Groene Kruis’

Verder steunt ze Mathilde Feyerick-de Kerchove - een kleindochter van oud-burgemeester Charles de Kerckhove de Denterghem - bij de oprichting van het Groene Kruis in Gent en wordt er penningmeester van. Op 30 november 1914 begint het Groene Kruis met het uitdelen van goedkope maaltijden aan diegenen die geen recht hadden op openbare steun. Het zijn voornamelijk werkloos geworden mensen uit de lagere burgerij. Dit alles gebeurt in de foyer van de Koninklijke Nederlandse Schouwburg.

Naast deze steun verzorgt het Groene Kruis ook de opvang van opgeëiste werkmannen. Zij werken in dienst van het Duitse leger en komen na hun arbeid vaak heel verzwakt terug in Gent.

Tenslotte

Ze is eveneens penningmeester van de Gentse Cantines Bourgeoises, die een soortgelijk doel heeft als hierboven vermeld en is daar bovenop voorzitter van L'Oeuvre des réfugiés.

1.7 (Zachte) steun voor gelijke (politieke) rechten voor vrouwen via de liberale vrouwenbeweging

Op politiek vlak staan haar activiteiten tot dan toe op een laag pitje. Ze is kort voor WO I lid geworden van de "Amicale des dames gantoises", een liberale vrouwenvereniging die zich over het gehele Gentse grondgebied bezighoudt met liefdadigheidswerk en waarvan ze achtereenvolgens ondervoorzitter en voorzitter wordt.

De harde politieke actie gaat in tegen haar natuur en ze geeft de voorkeur aan sociale betrokkenheid, gekoppeld aan lokale initiatieven. Desondanks laat ze zich na de oorlog enigszins meevoeren in de opkomende politieke vrouwenbeweging.

Nationale Federatie van Liberale Vrouwen

In 1921 richt ze, onder meer samen met Marthe Boël en Jane Brigode, de 'Nationale Federatie van Liberale Vrouwen' op.

Op nationaal vlak neemt ze echter slechts uitzonderlijk deel aan de meetings en vergaderingen, ondanks het feit dat ze de strijd voor gelijke rechten voor vrouwen duidelijk onderschrijft en steunt. Haar interesse voor het lokale blijft domineren en de Gentse arena wordt haar uitverkoren werkterrein. Ze ziet de noodzaak voor grote organisaties wel in, maar haar inzet beperkt ze meestal tot de eigen streek of haar specifieke interessepunten.

Indien nodig neemt ze toch haar verantwoordelijkheid op. Zo is ze één van de drie sprekers op de Vlaamse Sociale Dag van de Nationale Federatie in 1929 en tijdens de liberale studiedagen van oktober 1935 zetelt ze als vertegenwoordigster van de federatie in de commissie voor de landbouw. In 1937 vindt een politieke en sociale studiedag van de Liberale Vrouwen plaats in Brussel en Alice neemt er het voorzitterschap van de commissie politieke vraagstukken op zich. Eén van de leden van deze commissie is

Georgette Ciselet. Samen met Ciselet zal ze trouwens in de jaren 1930 één van de ondervoorzitters van de nationale federatie zijn.

Vereniging der Liberale Vrouwenafdelingen van Oost-Vlaanderen

Behalve in de nationale federatie en de 'Amicale des dames gantoises', bekleedt ze nog andere functies bij de liberale vrouwenorganisaties. In 1928 maakt ze deel uit van het eerste bestuur van het 'Secrétariat des Oeuvres Sociales', maar in de praktijk is ze zelden aanwezig op de vergaderingen.

Zo is ze voorzitter van de 'Vereniging der Liberale Vrouwenafdelingen van Oost-Vlaanderen', waar ze op 26 mei 1935 gehuldigd wordt voor haar tienjarig voorzitterschap. Alice was in 1925 trouwens één van de oprichters van de provinciale federatie.

Volledig los van haar eigen functie als provinciaal voorzitter stelt ze in 1939 de provinciale kringen in vraag. Volgens Alice zou het met het oog op het verdedigen van de belangen van de vrouwen, waaronder het verkrijgen van stemrecht, beter zijn om de provinciale federaties af te schaffen en de arrondissementele federaties zoveel mogelijk te versterken. Het is immers op het niveau van de arrondissementen dat vele beslissingen, zoals de lijstsamenstelling, genomen worden. Ze beslist om er met Emilie Pecher, toenmalig voorzitter van de nationale federatie, over te praten doch verdere gegevens ontbreken hier.

Het toont wel aan dat ze zich, misschien vooral achter de schermen, wel degelijk betrokken voelt bij de vrouwenstrijd en naar praktische oplossingen zoekt voor een aantal daaraan verbonden problemen.

Federatie van Liberale Vrouwen van Groot-Gent

Alice is erevoorzitster van de damesafdeling van de Liberale Kring van de 5de wijk.

Over haar activiteiten in de 'Federatie van Liberale vrouwen van Groot-Gent' wordt weinig teruggevonden, ondanks het feit dat de verslagboeken van de federatie voor die periode nagenoeg integraal bewaard zijn. Ze is aanwezig op de meeste vergaderingen, doch neemt zelden het woord. Uit de beschikbare interventies leren we dat ze zich vooral bezig houdt met haar klassieke thema's. Tezelfdertijd blijft ze als liberaal mandataris in de eerste plaats een vertegenwoordigster van de vrouwen en ze geeft het standpunt weer van haar groep.

Zo is er ontgensprekelijk een ernstig probleem tussen de liberale vrouwen en de Gentse socialisten. Om de een of andere reden weigeren de dames elke vorm van samenwerking en proberen ze de partij tripartites uit het hoofd te praten. Alice zal in 1935 bijvoorbeeld namens de federatie een protestbrief schrijven naar de schepenen van onderwijs en naar de burge-meester omdat op de tombolaboekjes van de officiële scholen reclame staat voor de krant Vooruit.

Over de verkiezingen en zeker over het kiesrecht voor de vrouw is ze evenmin heel spraakzaam. Enkel in 1936 vinden we daar een spoor van terug, en meer bepaald bij een discussie in de plaatselijke federatie over het vrouwenstemrecht. Indien het stemrecht zou toegekend worden, stelt ze voor de eis te laten vallen een vrouw op een verkiesbare plaats te zetten omdat er in Gent slechts twee zetels te winnen waren. In ruil daarvoor wil ze een verkiesbare plaats voor een vrouw op de provincieraadslijst. Alice wou met veel pragmatisme duidelijk de goodwill van de mannen uit de liberale associatie niet verliezen door met haar eisen direct té hoog te mikken.

Tezelfdertijd echter beslist de Gentse partijafdeling om, in tegenstelling tot de andere steden, geen vrouwen toe te laten op de polls voor de verkiezingen van 1936. In de statuten van de associatie staat immers dat enkel kiesgerechtigden mogen deelnemen aan de polls. Dit gaat, ook voor Alice, te ver en er stijgt luid protest op van de vrouwenafdeling. Er volgt een vergadering tussen voorzitter Van Impe en de dames Buysse en Tytgat, waarbij de associatie zich akkoord verklaart met een spoedige aanpassing van de statuten, zodat ook vrouwen kunnen deelnemen aan de polls.

Algemeen gezien is haar standpunt over de vrouwenemancipatie vrij één-duidig. In mei 1937 stelt ze dat het maar billijk zou zijn indien de vrouw kiesrecht kreeg, maar om dit te bekomen zullen de vrouwen zelf het initiatief moeten nemen om politiek en maatschappelijk betrokken te raken, om aan de heren duidelijk te maken dat zij een gezonde interesse hebben voor politiek en er een relevante rol kunnen spelen.

Alice, net zoals de meeste vrouwen, maakt ook direct duidelijk dat het hier om een dubbele taak gaat, niet om een vervanging van de ene taak door de andere: meestrijden voor het behoud van het gezin en het vaderland. Politieke activiteit moet m.a.w. gekoppeld blijven aan huiselijke verantwoordelijkheden.

In 1938 - ze is dan 70 jaar - huldigt de Federatie van Liberale Vrouwen Groot-Gent haar wegens de inzet in de partij en in de gemeenteraad. Ere-gast is de nieuwe voorzitter van de plaatselijke partijafdeling Henri Story. Hij is totaal gewonnen voor de idee van vrouwenkiesrecht en wil dit alvast op plaatselijk niveau verdedigen.

Internationale politiek

Met de internationale politiek voelt Alice zich zelden voldoende betrokken om er een toespraak over te houden.

Een voorbeeld vinden we toch in mei 1937 wanneer ze op een algemene vergadering van de Provinciale Federatie van Liberale Vrouwen waarschuwt voor de toenemende invloed van de extremistische partijen. Ze verwijst daarbij naar Spanje met de internationale brigades en naar Frankrijk met het Volksfront. Het linkse gevaar komt bij haar blijkbaar als meest bedreigend over, dus meer dan het opkomende fascisme. Enkel Rex wordt wel eens vermeld, doch niet in die termen dat deze partij een bedreiging voor de democratie zou betekenen.

Deze tendens is op dat ogenblik niet uitzonderlijk. Zelfs de Britse eerste minister Chamberlain was er van overtuigd dat de in 1938 in München ondertekende vredesregeling met Hitler definitief was.

Pas in 1939 verandert de situatie heel vlug. Onder meer op advies van Alice beslist de vrouwenafdeling van Gent in september 1939 te beginnen met cursussen over bijvoorbeeld 'Hoe te handelen in geval van een luchtaanval'. In zekere mate profetisch, want een half jaar later valt Duitsland België binnen.

1.8 Het eerste vrouwelijke liberale gemeenteraadslid in Gent (vanaf 1927)

Politieke familie

Alice komt uit een politiek actieve familie. Haar vader is jarenlang gemeenteraadslid en schepen in Nevele. Alice zegt hierover zelf in *La Flandre Libérale* van 5 november 1960: “Op het vlak van de liberale principes hebben we in onze familie nooit van wijken willen weten”.²⁸

Ondanks tegenkanting deelname aan de gemeenteraadsverkiezingen

De invoering van het actieve en passieve vrouwenstemrecht op gemeentelijk niveau in 1920 brengt ook in Gent de eerste vrouwen op de lijst. In 1921 staan Alice Moerman, Louise Poirier en Lucie Verheughen-Lansweert op de liberale lijst, maar worden niet verkozen. Op zoek naar een verklaring hiervoor komt de Liberale Associatie tot de conclusie dat de lijst geen nood heeft aan een symbolische aanwezigheid van vrouwen, maar veeleer aan een in Gent echt populaire vrouw, aan wie de kiespropaganda een goede campagne kan ophangen.

De liberalen zijn na WO I overigens hun sterke positie kwijt in Gent. De verkiezingen van 1921 leverden een magere 16,1 % van de stemmen op, tegen 37,8 % voor de katholieken en 35,8 % voor de socialisten.

²⁸ Cyriel Buysse genoot wel veel sympathie vanuit de socialistische beweging.

Op zoek naar een vrouwelijke witte raaf komt oud-burgemeester Emile Braun bij Alice Buysse terecht. Hij vraagt haar broer Arthur zijn zus te overtuigen om kandidaat te zijn bij de volgende gemeenteraadsverkiezingen.

Enigszins aarzelend geeft ze toe. Er komt namelijk uit diverse hoek tegenkanting. Zo probeert Virginie Loveling haar duidelijk te maken dat de door-deweekse politiek een mannenzaak moet blijven. Haar tante is overigens op dat ogenblik al zwaar ziek en Alice trekt in 1923 tijdelijk in bij Virginie om haar tot aan haar dood, datzelfde jaar nog, bij te staan en te helpen.

De katholieke kandidate Bertha Boonants bekritiseert eveneens haar kandidatuur omdat ze niet tot de groep van de harde feministes behoorde en vooral de Gentse liberale nummer twee, Victor Carpentier, voelt zich bedreigd in zijn positie.

Carpentier krijgt bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1926 inderdaad gelijk. Alice Buysse, op de zesde plaats op de lijst, behaalt 501 voorkeurstemmen waardoor ze in de liberale populariteitspoll enkel burgemeester Alfred Vanderstegen moet laten voorgaan en Carpentier met bijna 200 naamstemmen overtreft, wat zijn onvrede met het verschijnsel vrouw in de politiek nog doet toenemen.

Op 3 januari 1927 legt ze voor de eerste keer de eed af als gemeenteraadslid en tot haar verbazing is ze één van de weinigen die dit in het Frans doet. De reacties hierop zullen haar waarschijnlijk even in verwarring gebracht hebben en bij latere gelegenheden gebruikt ze het Nederlands.

Ze wordt lid van verscheidene commissies, waarvan een aantal direct aansluiten bij het sociale engagement waar ze zoveel waarde aan hecht. Zo zetelt ze in de commissies openbare liefdadigheid en gezondheidszorg. Ze wordt verder ook lid van de commissies markten, stedelijke econoomaat, stedelijke landbouwdienst, bevordering van het vreemdelingenverkeer, begroting en rekening, personeel en openbare reinigings- en ruimdiensten. Sommigen hiervan sluiten op een andere manier terug aan bij haar ervaring als bedrijfsleidster. Naast de gemeenteraadscommissies werd ze ook stedelijk afgevaardigde in het 11de schoolcomiteit (schoolbestuur).

In de gemeenteraad wordt ze de woordvoerster bij uitstek op haar meest vertrouwde terreinen: liefdadigheid, sociale zaken en dierenbescherming.

Globaal zou ze eerder sporadisch tussenkomen in de gemeenteraad. Ideologische discussies en polemieken zijn aan haar niet besteed. Zij beschouwt haar politiek mandaat gewoon als een verlengstuk van haar sociaal engagement.

1.9 Nog meer voorkeurstemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen in 1932

In 1932 neemt ze opnieuw deel aan de gemeenteraadsverkiezingen en stijgt via de poll naar de vierde plaats op de lijst.

Net zoals in 1926 laat ze deze keer met 990 voorkeurstemmen enkel burgemeester Vanderstegen voorgaan. Ze zet haar mandaat dus probleemloos verder. Nu legt ze de eed wel af in het Nederlands.

Enkele weken na de verkiezingen vindt een voor haar speciale gemeenteraadszitting plaats.

Op 21 november 1932 wordt in de gemeenteraad immers gevraagd te stemmen over het voorstel een straat te noemen naar haar recent overleden broer Cyriel Buysse.

Ze krijgt er nog enkele commissies bij, zoals de commissies werkloze jeugd en de toenmalige Koninklijke Franse Schouwburg (de opera) en wordt ook lid van de toezichtcommissie van de stedelijke meisjesschool, de stedelijke normaalschool voor onderwijzeressen, de beroepsschool voor meisjes en de stedelijke kledingschool.

Een aparte aangelegenheid is het huwelijk van haar neef René Buysse met Maddy Nerinx in 1936.

In afspraak met de schepenen mocht Alice het huwelijk zelf voltrekken.

Op stap met echtgenoot Edmond De Keyser in Nice

1.10 Na veel aarzelen nog eens een kiescampagne (1938)

In 1938 besluit de intussen zeventigjarige Alice Buysse niet langer deel te nemen aan de verkiezingen om de nieuwe generatie voorrang te geven. De Federatie van Liberale Vrouwen van Groot-Gent betreurt dit ten zeerste en slaagt erin haar te overtuigen nog één keer deel te nemen. De vrouwenafdelingen slaan de handen in elkaar voor haar verkiezingscampagne en dienen een vlammend protest in bij de Liberale Associatie die Buysse om diverse redenen naar de vijfde plaats op de lijst heeft verbannen.

In een manifest van de Liberale Associatie werd zij als volgt omschreven: *“Mevrouw De Keyser-Buysse behoort tot de oude Vlaamsche Liberale familiën Buysse-Loveling-Fredericq. Ze legt aan den dag de hoedanigheden van volharding, wilskracht en naastenliefde, welke deze voorname liberale personaliteiten kenmerken.*

Sedert 12 jaar bewijst zij, als lid van de gemeenteraad, ontelbare diensten aan al wie haar steun waardig is. Waar nood moet gelenigd, hulp dient verleend of steun hoeft verschaft te worden, is steeds mevrouw De Keyser-Buysse op de eerste plaats.

Als voorzitter der Federatie van Liberale Vrouwen van Oost-Vlaanderen verdedigt zij met gloed en overtuiging de rechten der vrouw, terwijl zij ook voor de bescherming der dieren een beweging in het leven heeft geroepen, waardoor de plichten tegenover de vrienden van de mensch meer en meer in acht genomen worden. Door haar onverpoosd werk en dienstvaardigheid geniet zij de algemeene genegenheid”.

Groepsfoto t.g.v. een voordracht door minister van Onderwijs François Bovesse op 12 mei 1935 in de lokalen van de Gentse Liberale Kring van de 5e Wijk aan de Kortrijksepoortstraat.

Eerste rij van links naar rechts: Maurits Basse, Rodolphe De Saegher, Albert Mariën, Victor Carpentier, Victor de Laveleye, Maurice Lippens, Alice Buysse, François Bovesse, Alfred Vanderstegen, Oscar Van Hauwaert, Gustaaf D'Hondt.

Op 6 oktober echter doet ze haar reputatie opnieuw probleemloos eer aan. Op de liberale lijst haalt ze het tweede hoogste aantal voorkeurstemmen (1.013), ditmaal enkel voorafgegaan door Alfons Colle (1.564). Deze keer zetelt ze ook in de commissie openbaar onderwijs.

De opeenvolgende verkiezingssuccessen leveren haar in de tweede helft van de jaren 1930 duidelijk het respect op binnen de Gentse liberale kringen. Het partijbestuur respecteert haar visie en de diverse vrouwenverenigingen rekenen op haar voor de verdediging van hun politieke eisen bij de Liberale Associatie.

Met de twee voorzitters uit die periode, Jean Van Impe en Henri Story, onderhoudt ze nauwe contacten en ze slaagt erin de emancipatie van de vrouw daadwerkelijk ingang te laten vinden in de traditionele mannenclub die de politiek op dat ogenblik nog is.

1.11 Sociale betrokkenheid tijdens het interbellum

Alice heeft nooit persoonlijk welzijn of de eigen loopbaan centraal gesteld in haar leven. Zo zou ze haar tante Virginie Loveling en beide broers Arthur en Cyriel bijstaan tijdens hun laatste levensjaren. Maar haar engagement is veel groter. Ze spitst haar aandacht toe op een aantal specifieke groepen in de maatschappij die we hierna kort overlopen.

Les Tuberculeux en het Rode Kruis

Eén van de gevolgen van de ontberingen in de Eerste Wereldoorlog en ook later tijdens de grote crisis van de jaren dertig, is een massale heropflakking van tuberculose. Alice is een actieve medewerkster van Les Tuberculeux en beheerder van de Gentse afdeling van het Rode Kruis. Net zoals in de meeste situaties zoekt ze naar een praktische oplossing voor plaatselijke en directe problemen.

Haar lidmaatschap van de gemeenteraad verschaft haar een bijkomende weg om haar doelstellingen te bereiken. Uit de gemeenteraadsverslagen van 12 december 1932 citeren we één van haar eerder zeldzame interventies:

“In principie sluit ik mij altijd aan bij alle voorstellen om aan arme mensen hulp of steun te geven: het is dus maar logisch dat ik mij aansluit bij het voorstel dat nu gedaan wordt om kolen aan de werklozen te geven. Ik

wensch daar echter iets aan toe te voegen. Ik vraag ook steun voor de ellendigsten onzer stadsgenoten, namelijk voor de teringlijders, die zich met meer dan 2.000 laten verzorgen door dokter Minne. Ik vraag geen kolen voor al die menschen, maar enkel voor de ongelukkigsten onder die stakkers, die van het werklozenfonds niet kunnen genieten en gebrek lijden. (...) Dit is eene geringe som als men bedenkt, dat zij toelaten wat warmte te bezorgen aan 200 ter dood veroordeelden, die misschien de lente niet meer zullen zien. Ik vraag aan de leden van den Raad hun hart te laten spreken en mijn voorstel te steunen”.

Burgemeester Edouard Anseele keurt het in principe goed maar verwijst het door naar de Commissie Openbare Onderstand (voorloper OCMW).

*Alice wordt verwelkomd door de bestuursleden van de
Maatschappij voor Dierenbescherming.*

Gedetineerden en ex-gedetineerden

Een andere groep waar ze haar aandacht op toespitst zijn de gedetineerden en ex-gedetineerden. Ze is bezorgd om hun levensomstandigheden in de gevangenis en om hun re-integratie in de maatschappij. Alice is voorzitter van de Commissie tot Beheer van de Gevangenis in Gent en lid

van de Commissie voor het Gevangeniswezen. Ze is eveneens actief in het Comité de patronage des condamnés et libérés à la prison de Gand.

Eenzaamheid vindt ze het ergste dat iemand kan overkomen. Naast de gevangenen gaat haar aandacht verder naar de alleenstaande bejaarden, naar de in de steek gelaten kinderen en naar de gecollocerden en krankzinnigen. Dit verklaart haar bestuursfuncties in onder meer het Oeuvre de la vieillesse abandonnée, het Oeuvre des enfants moralement abandonnés en de Asiles d'aliénés.

Ze is daarnaast ook nog lid van de Brailleliga en zetelt behalve in de gemeenteraad ook in het bestuur van de Commissie Openbare Onderstand.

*Het echtpaar De Keyser-Buyse verbleef vanaf 1912
in hun buitenhuis in Drogen.*

1.12 Tijdens de Tweede Wereldoorlog in Drongen en de kiescampagne van 1946 laat ze aan zich voorbijgaan

Bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog is ze al tweeënzeventig. Ze ontvlucht het geweld en trekt met haar echtgenoot naar Zuid-Frankrijk. Als ze echter verneemt dat de Duitsers dreigen met het in beslag nemen van alle eigendommen van de vluchtelingen, keert ze met een bang hart terug naar België. De vlucht naar Frankrijk is vooral ingegeven door de herinnering aan de oorlogsgebeurtenissen in 1914-1918.

Misschien wordt het haar allemaal wat te veel. In ieder geval is ze vastbesloten met pensioen te gaan en wil ze voor de rest van haar leven genieten van haar grote tuin in Drongen.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog trekt ze zich terug op haar domein in Drongen en houdt zich, naar eigen zeggen, enkel op kleine schaal en in haar directe omgeving bezig met de verzachting van het oorlogsleed.

De campagne voor de gemeenteraadsverkiezingen van 1946 begint - net na de oorlog - in totale chaos. Ondanks elk aandringen weigert ze kandidaat te zijn op de lijst, maar zet zich wel in voor de organisatie van de kiescampagne van de kandidaten voor de Federatie van Liberale Vrouwen van Groot-Gent. De Gentse liberale vrouwen worden trouwens pas in 1948 opnieuw actief. Haar politieke mandaat in de Gentse gemeenteraad loopt dus in december 1946 ten einde.

Waarnemend burgemeester Anseele vindt bij haar afscheid dat ze het bewijs leverde van een grote toewijding en dat ze dankzij haar onpartijdig optreden op een unanieme sympathie kan rekenen.²⁹

Louis Fredericq schrijft over de oudere Alice: “Alice Buysse is, in de periode dat ik deze regels schrijf, een solide dame, die zelfzeker en klaar spreekt, die de teugels van het gezin met veel vrolijkheid in de handen houdt en waarvan de activiteiten zowel divers als uitbundig zijn. Net zeventig jaar zijnde, had ze niets verloren van haar dynamisme en haar ‘pluck’ is intact gebleven.”

Na de verkiezingen organiseert de Liberale Associatie een grootse huldiging waarbij minister Henri Liebaert uit Astene bij Deinze Alice Buysse bedankt voor de vele bewezen diensten. In *La Flandre Libérale* van 18 november 1947 staat “dat Henri Liebaert zich tot mevrouw Buysse-De Keyser wendt en hulde brengt aan de ontelbare activiteiten, in de schoot van de sociale werken en welzijnsverenigingen. Die gebeuren door deze dame met haar groot hart en heldere intelligentie, die aandacht heeft voor alles wat ademt.”

1.13 Op rust in Drogen

In de jaren 1940 trekt de kranige dame zich terug in haar buitenhuis. Alice is op dat ogenblik nog in een blakende gezondheid en heeft haar wakkere geest behouden. Nicole Verschoore beschrijft haar uitvoering in het voorwoord bij deze tekst. Zij herinnert zich nog die periode na de Tweede Wereldoorlog: “Drogen was het buitenverblijf van de lente tot de herfst. De koeien stonden in de wei voor de eetplaats en het salon, en wij liepen met Octavie, de boerin, door de bloementuin en de boomgaard.”

Het echtpaar De Keyser-Buysse houdt ook hun woning in de Keizer Karelstraat, waar Edmond zou overlijden. Alle bezoeken met nieuwjaar en feestelijkheden hadden van 1944 tot Alices overlijden in 1963 plaats in de Keizer Karelstraat.

Zij reist na het overlijden van Edmond nu jaarlijks alleen naar Nice, waar ze wandelt in de bergen.

²⁹ *La Flandre Libérale*, 23 december 1946

Maar het is vooral tussen de bloemen en bomen van haar natuurdomein in Drongen dat ze zich opperbest voelt. Ze blijft zich nog enigszins inzetten voor de minderbedeelden en dieren en is trouwens nog steeds actief bij de vereniging Les Dames Gantoises en als ondervoorzitster van de Federatie van de Liberale Vrouwen van Groot-Gent.

Ze overlijdt in haar woning in de Keizer Karelstraat in Gent op 25 januari 1963 op de leeftijd van vijftiennegentig jaar³⁰ en wordt na een burgerlijke plechtigheid bijgezet in de familiekelder op het Campo Santo in Sint-Amandsberg.

³⁰ Het overlijdensbericht van Alice Buysse verschijnt op 30 januari 1963 in *La Flandre Libérale*. Een merkwaardig toeval is dat op dezelfde pagina ook het overlijdensbericht staat van haar schoonzus Augusta Beaucarne (20.9.1869-24.1.1963) de weduwe van Arthur Buysse.

2 BRIEVEN VAN CYRIEL BUYSSE AAN ALICE BUYSSE

Uit deze brief die hij vanuit Nederland schrijft, blijkt dat Cyriel zijn zus vrij grondig informeert over de voortgang van zijn literaire activiteiten.³¹

Den Haag, 3 december 1904

Beste Alice,

Ik heb uw kaart goed ontvangen en wacht op uw brief. We vertrekken direct naar Haarlem waar we de verjaardag van tante Annette zullen vieren samen met Sinterklaas.

We zullen er drie dagen blijven en

Anders weinig nieuws. Het weer is zacht en het is uitstekend om te werken, wat ik regelmatig doen.

Het is één van de mooie zaken van het leven. Ik hoop mijn roman einde maart te kunnen afronden. En ik zal wat vakantie nemen in de lente.

Tante Virginie heeft werkelijk veel succes met haar 'Twistappel'. Gisteren verscheen er nog een goede kritiek in De Gids. Ik ben zeer nieuwsgierig hoe het zal verlopen met Groot Nederland volgend jaar. Het aantal abonnees stijgt langzaam maar zeker en de aankondiging van drie grote romans van Couperus, Top Neef en mezelf moet de 'deurslag' geven of anders zal het nooit lukken. De uitgever heeft er de goede moed in. Hij maakt zich sterk dat we veel nieuwe abonnees zullen inkrijgen.

Mama 'n mag heur toch niet desabonneren zilde, ik weet zeker dat de roman van Couperus die start in januari, haar sterk zal interesseren.

Ik ben zeer nieuwsgierig wat Simon zal weten te vertellen over mama. Ik zal zeer gelukkig zijn als ze in goede gezondheid blijft.

De verjaardag van Nelly gebeurde in het midden van het normale komen en gaan. Heel wat ...

enz.

Geen ander nieuws te melden. Houdt u goed en bezorg me nieuws. Een kus aan allen.

Cyriel Buysse

³¹ MCBG, XX, blz. 32

Deze brief³² toont dat de kinderen Buysse ook op oudere leeftijd een stevige relatie hebben. Het gaat over de wanhoop van Cyriel bij de dodelijke ziekte van zijn broer Arthur, die lijdt aan darmkanker.

*De familie Buysse gefotografeerd tijdens een fietstocht.
Alice en Edmond staan uiterst links. Cyriel Buysse staat rechts.*

Den Haag, 26 januari 1926

Beste Alice

Zelf heb ik alle reisplannen voor deze winter definitief laten varen. Ik maak trouwens helemaal geen plannen meer. Ik heb alleen intenties. Ik denk hier te blijven tot vrijdag over acht dagen. Op zaterdag zal ik dan in Nevele A. zien en tot op zekere hoogte een nieuwe indruk krijgen als ik hem weerzie. Ik zal twee of drie weken in Deurle blijven, daarna terug naar hier en zo verder tot de laatste dagen van april, wanneer ik voor de zomer denk terug te keren naar Vlaanderen. Maar god weet wat er kan gebeuren en me noodzaken mijn plannen te veranderen!... Het is allemaal verschrikkelijk en

³² Brief uit het archief Arthur Buysse en opgenomen in de BCB, blz. 639 en 640.

hartverscheurend. En ik zal moeten wennen aan die vreselijke gedachte. Ik probeer te leven zoals ik dat gewoon ben, maar de nachtmerrie laat me nooit los. 't Is mijn laatste gedachte als ik ga slapen; 't is mijn eerste gedachte als ik wakker word.

Cyriel Buysse

3 TEKSTEN EN CURSIEFJES VAN ALICE

Het tijdschrift van de Maatschappij voor Dierenbescherming onthult het schrijftalent van Alice. In 1922 begon men met de publicatie van *Het Tijdschrift der Koninklijke Maatschappij der Dierenbescherming*, tussen 1934 en 1936 herdoopt tot *Beschaven*, en aangevuld met een jaarlijkse *Almanak*.

Ze schrijft er als voorzitter regelmatig het editoriaal, aangevuld met korte artikeltjes met allerlei observaties en opmerkingen. Ze zorgt er bovendien voor dat korte verhalen van Cyriel Buysse en gedichten van Virginie en Rosalie Loveling worden opgenomen om het blad wat meer cachet te geven.

Nieuwjaarswensen en felicitaties

Aan het begin van elk jaar richt zij zich tot de leden om de resultaten van het afgelopen jaar en haar wensen mee te delen. Zij vergeet ook nooit haar leden voor hun goede daden te feliciteren. Haar mensenkennis heeft haar geleerd dat een schouderklopje soms wonderen kon doen.

Zo is er 'Het vinkje van den groenteboer', een waar gebeurd verhaal van een jongen die een frank gaf aan zijn speelkameraadje om het vinkje dat die 's morgens gevangen had, te mogen vrijlaten. Het dierenvriendje, een zekere Emiel D.S., acht jaar oud, werd aan de hand van dit artikel hartelijk door Alice Buysse gefeliciteerd:

"Want weest verzekerd dat het kind als hij eenmaal groot zal geworden zijn even goed de mensen zal behandelen en beschermen zoals hij met het gevangen vogelken heeft gedaan. Wij hebben geen twee harten: het één voor de mensen en het andere voor de dieren."

Korte verhalen en gedichten van haar familieleden

Eigen verhalen

Het onderzoek van Sybille de Borchgrave in het kader van haar thesis maakt duidelijk dat zij, net zoals haar beroemde broer en tantes, over enig literair talent beschikte. In de verhalen die ze voor het bovenvermeld tijdschrift schrijft, vinden we waar gebeurde feiten terug, maar steeds sterk moraliserend verwoord en dikwijls met een duidelijke pedagogische inslag.

Hierbij neemt ze geen blad voor de mond. De wreedheid van sommige vormen van dierenmishandeling wordt gedetailleerd beschreven en streng veroordeeld. Diplomatie is hierin niet terug te vinden. Kortom, Gaia avant la lettre.

Ter illustratie een fragment uit het verhaal Duivenschieten van 1938: “De vogel vliegt de lucht in... de moordenaar loert... pan-pan en daar stort het duifje neer, stervend, als het maar niet verminkt vlucht om ergens, na uren of dagen doodstrijd ellendig om te komen. En die moordpartijen gebeuren onder het teken van 'sport' en rijke dames en heren van den hogen stand maken zich plichtig aan dit plezier.”

Tezelfdertijd schildert ze ook een aantal poëtische landschapjes waaruit dan vooral de innerlijke goedheid en de aanhankelijkheid van de dieren beschreven wordt.

Hierna volgen een drietal teksten.

*Hoe ik dierenbeschermster werd*³³

Alice beschreef hier blijkbaar veertig jaar na datum een gebeurtenis uit haar jeugd die op haar een verwarrende en traumatische indruk heeft nagelaten. De gebeurtenis begon nochtans ideaal voor het jonge meisje dat op stap ging met haar vader, met paard en koets vanuit Nevele naar Lokeren. Zij ontwikkelt die tegenstelling in het verhaal op een knappe manier. Beiden amuseerden zich immers tijdens de tocht en vader Buysse had het duidelijk voor zijn Lieske. Totdat een woesteling die zijn hond mishandelt en doodt alles teniet doet.

Het verhaal is interessant om twee redenen. Het doorbreekt het imago van Louis Buysse als de wat gevoelloze autoritaire zakenman. Want ook hij blijkt een dierenvriend te zijn en meer nog, hij is bereid zich in te spannen om zijn trouwe maar zieke tuinman een steuntje te geven. Verder geeft het autobiografische verhaal duidelijk aan waar de dierenliefde bij Alice Buysse vandaan komt.

³³ MCBG, XI, 1995, blz. 73-74.

't Was een zacht-zonnige Octoberdag, één dier herfstdagen die aan lentedagen doen denken. Vader wou per rijtuig naar Lokeren zijn trouwen tuinman Bruun, thans bedlegerig, een bezoek brengen en ik mocht mee.

Die goede oude Bruun! Eerst was hij tuinman bij grootvader en toen vader trouwde ging hij met hem mede verhuizen, omdat beiden zoveel van elkan- der hielden...

Thans was hij ziek. Moeder gaf ons een volle mand met fruit en lekkerijen mede met hare beste herstellingswenschen voor Bruuntje. Het zwarte paard werd voor het rijtuig gespannen, vader stapte met zijn groote gestalt statig erin, ik huppelde hem achterna en 't vlijtig Mietje snelde de richting naar Lokeren in.

De najaarszon verwarmde gezellig onzen rug en de lucht was blauw en helder. Wij reden tusschen eindelooze groene rapenvelden en langs kleine boerderijen heen, zagen de koeien overal in de weide nog buiten en de naarstige boeren op den akker, met zwaren regelmatigigen stap de ploeg volgen langs de diepe groeven in het land. In mijn kinderhartje was het glanzend van geluk. Het rijtoertje – het liefste wat ik deed – deed mij van vreugde op de kussens wippen, ik lachte luid, zonder dat ik wist waarom, en praatte maar aldoor, in overdreven opgewektheid: "O, gij zoete kwakkel- tje", zei vader en glimlachte mij met zijne goede oogen teeder aan.

Wij reden lang en verre naar 't mij scheen, langs kronkelwegen en kleine huisjes, aldoor met zachte zon en in mijn kinderhartje een gevoel van ge- lukkig-zitten naast vader in het rijtuig, met het oog op het wakkere paard dat vol ijver naar het zieke bruuntje snelde...

Eensklaps, bij 't draaien van den steenweg, doorboorde een hartverscheu- rend hondengehuil de ruimte... Vader hield het paard op stap en luisterde... Het grievend schreeuwen moest vader hart met een vliem doorstoken heb- ben, want schielijk hield hij het paard tot staan, vlak voor een grijs houten hekje. Vlug en zenuwachtig ijldde hij naar binnen toe, naar iemand neerge- bogen over iets, dat ik niet zien kon en die met opgeheven arm, een lang, puntig bebloed mes in de lucht slingerde met ruwe vloeken.

"Schei uit, bandiet" schreeuwde vader, en wou in razende woede ontsto- ken, den kerel bij de keel grijpen.

Toen zag ik wat er gebeurde...

Onder de knie van den beul lag een uitgestrekte rosharige hond erbarmelijk te janken en zich hopeloos te verdedigen tegen de ontelbare ijselijke mes- steken die de moordenaar hem met woede in kop en keel toebracht. Het bloed spatte ten allen kante en verfde de wangen van den woesten lafaard rood. 't Was gruwelijk!...

“Wat heeft dat beest u misdaan”, gierde vader. “Niets”, klonk het barsche antwoord. “Hij is al drie dagen ziek en wil niet werken. Ik maak er een komaf van”.

“Gemeene boef”, hoorde ik vader snauwen terwijl een geduchte oorveeg zijne woorden steunde, “zulke laffe daad zal u geen geluk medebrengen”.

Vader was een reus en de lafaard bleef beweegloos en stond onthutst hem na te kijken terwijl hij weer in 't rijtuig stapte en de gemartelde hond in een plas bloed te sterven lag... met uitgedoofder jammeren...

Wij reden verder, vader zei geen woord en zat peinzend voor zich uit te staren. Ik hoorde hem luidruchtig ademen en zag zijn forsche hand beven. De zon gaf mij geen warmte meer, het rijtoertje was niets geen plezier meer en ik voelde een onuitsprekelijke zwaarmoedigheid mij overweldigen...

Ik zag steeds den uitgestrekten bebloeden stervenden hond, die zoveel geleden had; tranen, die ik niet weerhouden kon, stegen uit mijn geschokte kinderhart naar mijn oogen, en vloeiden langs mijne wangen overvloedig, overvloedig...

“Kom, kindje, zei vader met ontroering in de stem, het hondje is uit het lijden. Wie weet welk een ellendig leven het arme beest doorbracht met zoo'n beul, 't is eene les, Liesken: Overal en altijd de dieren beschermen!” Dat zei vader... en een snik onderbrak zijne laatste woorden.

Wij waren aangekomen. Vader stapte peinzend uit het rijtuig, streelde lang... lang... den nek van zijn paard met zachte klopjes op het blinkend zwarte haar, en trad het huisje binnen...

Alice tussen de dieren in haar tuin in Drongen.

't Is meer dan veertig jaar geleden en alles is nog frisch in mijn geheugen. Iets is zeker: van den dag dat het afgrijselijke schouwspel mijn kindergeluk vernietigde ben ik hartstochtelijk dierenbeschermster geworden.

Caboul³⁴

Zoo heette het hondje van mijn oudsten broer, 't was een kleine zwartharige poedel – straatras, zei mijn vader – misschien wel, maar zoo buitengewoon slim dat men hem moest liefhebben. Hij sliep in een gezellig mandje naast mijn broeders bed en ik geloof wel dat, af en toe het mandje 's nachts ledig kwam en kleine Caboul met een wipje bij jongen meester in bed ging liggen. Want de trouwe meid Julie bromde wel eens omdat het witte linnen door vuile hondepootjes bezoedeld was, maar het hielp er niet veel aan.

Als ik, na lange, lange jaren aan het lieve hondje terug denk, voel ik een verwijt op mijn geweten drukken.

Ik was nog heel klein en ging met de dorpskinderen naar het nonnekesklooster ter school. Iederen middag en iederen avond, toen ik van school terugkwam, werd het arme hondje een geïmproviseerd gareel over de schouders getrokken, een lichte muilband om het kleine kopje vastgesnoerd en voor een minuscuul wagentje gespannen en moest met mij den tuin in.

Waarom lieten vader en moeder dat gebeuren? Caboul had zoo'n vreeselijke hekel aan dat rennen door den tuin met mij en zijne smeekende oogjes vroegen zoo dikwijls om genade... Ik begreep hem niet.

Maar zijne slimheid had de reddingsplank ontdekt!

Wanneer de kinderen al spelend met lawaaiig gedoe in onze straat kwamen gestormd wist Caboul dat de school gedaan was en zijne kwelling ging beginnen. Hij blafte om buiten in den tuin te gaan. De meid liet hem los en zag hem zacht-voorzichtig wegsluipen langs de haag die vaders erf van dit van den dokter scheidde en verdwijnen in de diepte van den tuin onder de hooge boomen. Daar voelde hij zich veilig en kwam niet te voorschijn als ik hem riep. Hij wist te goed wat hem wachtte en hield zich verborgen in de diepte van den tuin onder de hooge boomen. Toen keerde hij voorzichtig weer naar huis en ging naast meesters stoel aan tafel zitten.

De huisgenoten wisten dat Caboul voor mijn spel vluchtte, zij hadden pret met de list van het hondje en niemand wou zeggen, waar het zich verborgen hield om het stoute kind, dat ik was, te ontsnappen.

³⁴ MCBG, XI, 1995, blz. 62-65.

De winter was gekomen en van het kleine gespan was geen sprake meer. Caboul leefde voortaan en rustig leventje, steeds jongen meester op de hielen volgend.

's Avonds, na het eten, speelden de kinderen met hem in de keuken, deden hem "apportjes" lopen, leerden hem allerlei guitige toeren. 't Was een heerlijke speelkameraad voor ons.

Op een morgen – nare herinnering – lag het hondje roerloos in zijn mandje, met treurige oogjes naar alle dingen rondom hem, te kijken...

Kon hij niet opstaan of wou hij niet? Men nam hem uit zijn mandje, hij viel, jankte en bleef liggen.

De veearts kwam. "Te veel eten gekregen" luidde het vonnis, "'t is een beroerte".

Dagen op dagen werd ons hondje met liefde verzorgd, maar niets hielp. Op een somberen regendag, met valavond stierf Caboul.

Groote en kleine menschen stonden treurig rond het mandje met het doode hondje erin, en traantjes parelden aan groote en kleine oogen...

*De berechting*³⁵

Alice Buysse heeft met "De berechting" minstens één literair verhaal geschreven. Wijlen Antoine Janssens ontdekte het in het tijdschrift Nederland (datum onbekend) en bezorgde het aan de samenstellers van Literaire Benevelingen, een compilatie van anderhalve eeuw literatuur in Nevele.³⁶ Het verhaal is te mooi om niet op te nemen in dit themanummer.

Alice schreef met 'De berechting' een korte dramatische impressie in naturalistische stijl, haar broer Cyriel achterna. Opvallend is de structuur van het verhaal, waarbij de spanning gaandeweg wordt opgebouwd. Het einde is dan het fatalistische dat het naturalisme zo kenmerkt. De auteur tempert echter het tragische element een beetje door een aantal volkse en pittoreske gegevens op te nemen.

³⁵ Het verhaal werd opgenomen in de bloemlezing Literaire benevelingen. Anderhalve eeuw literatuur in Nevele, 1981, blz. 53-54

³⁶ Deze publicatie verscheen in 1981 bij Pimpernel: een vereniging ter emancipatie en integratie van gehandicapten. Samenstellers waren Marie-Louise Loman, Jan Luysaert en Johan Taeldeman.

Klingelingeling... klingelingeling... Een ogenblik stilte en dan weer klingelingeling... klingelingeling...

En langzaam-zwaar gaat de brede poort van 't ouderwets dorpskerkje open, en een klein, mager, in 't zwart gekleed mannetje komt er uitgetreden, in de linkerhand een brandende vierkante lantaarn dragend, waarvan het kaarsje zo treurig flikkert in de mistige herfstmorgen, en in de andere een koperen schel, waarmede hij, voortstappend, nu en dan gecadanceerd slingert. Op enige schreden afstand volgt, plechtig, de pastoor, groot, zeer groot, met op het hoofd een klein, zwart rond petje, bijna een schotelkje, dat nauwelijks de kruin bedekt; een zwart op de voeten vallend kleed, tot de knieën met een wit, in fijne plooiën gestreken overhemd bedekt. Zijn beide handen drukken een zijden, met goud gestikt beursje aan een snoertje om de hals gehangen, eerbiedig op de borst.

In dat zakje is de troostende macht verborgen, de alles overtreffende heilige balsem, die een christen ziel, varend op het uiterste harer levensreis, tot de zalige haven brengt.

Klingelingeling... klingelingeling...

Zij gaan, met gelijke stap, op gelijke afstand van elkander blijvend, beiden stilzweigend, beiden de ogen neergeslagen tussen de grafsteden voort, en dalen het kerkhof af.

Klingelingeling...klingelingeling...

Als automatisch in beweging gebracht, gaat de ene deur na de andere open in de lange, eenzame dorpsstraat, en elk komt uit zijn huisje te voorschijn, knielt op de drempel, maakt een kruisteken en zegt een kort gebed, de ogen ten gronde, terwijl de kleine stoet voorbijgaat, in angstige stilte, alleen gestoord door het klinken der bel, en het eentonig weergalmen der voetstappen op de straat.

Langzaam onder een indruk van eerbied, vlug het kruisteken schetsend, staan de geknielde lui de ene na de andere weer op, van deur tot deur elkander nieuwsgierig ondervragend, of iemand ook weet wie thans in sterfensgevaar verkeert.

En de berechting zet haar weg voort, met het nagalmen der bel, overal stille ontroering en godvruchtigheid verwekkend en alle knieën doende buigen. En de mist valt zo zwaar, dat men met moeite nog een witte schim ziet, voorafgegaan van een zwart verschijnsel met een lichtje in een wolk van nevel dof branden, terwijl het geklingel der bel langzamerhand wegsterft.

De stoet is een zijstraatje ingeslagen, en houdt plotseling stil voor een laag, klein, met stro bedekt huisje, waarvan het oude, boogvormig-gewelfde groene deurken wijd open staat. De pastoor treedt zachtjes binnen, nog

zachter de koster na hem, op de punten der schoenen lopend; het deurken gaat dicht, terwijl de buren op de drempel hunner woning een ogenblik blijven aarzelen, elkander aankijkend, en zich dan midden in de straat groeperen, alle ogen op 't huisje gevestigd.

't Ziet er zo vreedzaam en lieflijk uit met zijn wit-rozachtige gekalkte muren, zijn lichtgroene luiken, zijn kleingeruite raampjes, waarachter veel en rijckleurige geraniums overvloedig bloeien.

Midden op de zijgevel een oude wingerd, met links en rechts uitgebreide takken als ontelbare grijpende handen en armen, bijna bladerloos en hier en daar een druiventrosje dat niet rijpen kon.

Aan de voet van de wingerd, enkele half verdorde, langs de grond gewaaide bloemen. Hoog, dicht bij de schoorsteen, een verlaten nestje...

Na korte stonden gaat het deurken stilletjes weer open, en de pastoor verschijnt, een diepe indruk van medelijden op 't gelaat. Hij wendt in 't voorbijgaan, ernstige ogen naar 't bloeiende raampje waarachter zoveel leed en droefheid schuilt.

De bel klinkt niet meer, het kaarsje brandt niet meer, de heilige troost is bij de stervende gebleven...

De nog verdikte nevel onthult het dorpje in een wolk van zwaarmoedigheid, de wit en groen geschilderde huisjes staan zo droef in de lange dorpstraat te kijken. Geen mens meer op de drempels; een fijne koude regen valt, en pastoor en koster spoeden zich met rasse schreden en gebogen hoofden de oude kerkdeur weer binnen.

En ginds, in 't kleine huisje, achter 't mooie versierde raampje, weent wanhopig de jonge vader voor 't bed zijner stervende vrouw geknield.

De angstig flikkerende lichtmiskaars op 't wit houten tafeltje verlicht zonderling het marmerwit, onbeweeglijk mooi aangezicht ener jonge stervende. Een benauwende stilte heerst, alleen gestoord door 't snikken van de vader en 't week schreien van het kleine kindje, dat de baker zachtjes fluis-terend en sussend heen en weder op haar armen schommelt.

4 OVER ALICE IN HET OORLOGSDAGBOEK³⁷ VAN VIRGINIE LOVELING

Alice Buysse is Virginie Lovelings vaste compagnon bij heel wat uitstappen tijdens de Eerste Wereldoorlog. In de eerstvolgende tekst uit haar 'Oorlogsdagboek' beschrijft ze een dag tijdens de oorlog, waarbij ze op bezoek komt bij Alice en beide deftige dames zich vervolgens naar een ziekenhuis begeven. Alice is er geen onbekende.

Uit andere kortere stukken blijkt hoe doortastend en actief Alice was tijdens de oorlogsjaren, en tegelijk veel empathie toonde voor wat rond haar gebeurde en ten aanzien van haar tante. Van haar man Edmond De Keyser is in het dagboek geen spoor terug te vinden.

1 januari vrijdag '15

De barometer daalt naar storm toe. 's Morgens is het weder betrekkelijk goed. Gezellige bijeenkomst en diner bij mijn nicht.

Ik kijk eens door het raam. Vele Duitschers tusschen de wandelaren. Ze beginnen er vuil uit te zien. Het grijs hunner tunieken heeft een moddergrondkleur gekregen. Wat zijn er talrijke kleine en plompe, oudachtig-verschroepelde bij! Zijn schier al de flinke mannen naar het front? Ik bemerk ook een paar reuzen, zoo groot en statig, dat de hen begeleiden van middelbare lengte met den top van 't hoofd slechts tot aan hun schouders reiken.

Mijn nicht heeft allerlei lekkers gereed; ze wil naar het Burgerlijk hospitaal gaan, nu dat de heeren heen zijn, die met ons aanzaten.

En wij dalen de trappen af. Buiten: kletsregen en wind. Het rijtuig ratelt over pletsende plassen, de lichten weerkaatsen er in uitgewijd, bloedig. Ze zijn niet bij machte om de duisternis heel te bestrijden.

Wij doorkruisen eenzame kaden, donkere, openbare plaatsen: stads-squares, dat weten wij en zien op den uitkant van een dezer, door het grauw van den mist, de bloote, erbarmelijke slingertakken van een grooten treurwilg neerhangen.

³⁷ Virginie Loveling, *Oorlogsdagboeken 1914-1918. Een vrouw vertelt over haar Eerste Wereldoorlog, Selectie van dagboekfragmenten samengesteld door Ludo Stynen en Sylvia Van Peteghem*, Amsterdam, Meulenhoff, 2005.

Wat wekt Nieuwjaarsdag toch steeds sombere gedachten: overgang tusschen het veel verkeerde van 't verlopen jaar en het ongewenschte van het beginnende!

"Het is wel een beetje laat," zegt de portier, "om nog binnengelaten te worden."

Doch... oorlof wordt aan het bureel gevraagd en wij trekken door een der lange gaanderijen naar zaal 18, waar zieke vrouwen liggen, die uit Mechelen naar Gent werden overgebracht.

Er staan een twintigtal bedden van witgeverfd ijzer. Niet alle zijn bezet. Mijn geleidster is er geen onbekende: overal waar wij voorbijkomen, knikt en glimlacht de neerliggende of aan de sponde zittende haar toe. Onder deze is er een magere, zwartharige, rechtop tegen de kussens aanleunend. Zij is zoo blij de bezoeker te zien. Ze krijgt allerlei versnaperingen: een oud-bekende uit het Feestpaleis.

"Hoelang zijt ge nu te Gent?"

"Op de vierde maand."

"Ge hebt toch plan om naar Mechelen terug te keeren, ziek als ge zijt nochtans, en niet kunnen loopen!"

"Och ja; ze zullen mij in den wagen dragen. Morgen om zes uur moet ik klaar zijn... Wat verlang ik naar ons huisje, al is het half stuk geslagen! O thuis zijn, thuis zijn!" En in een soort van aanbidding zien de donkere oogen glanzend ten hemel op.

Een andere nadert schuchter, schoorvoetend.

"Madame," tot mijn nicht, "ze zeggen dat gij helpt, waar ge kunt. Zoudt ge mij ook willen helpen?" met neergeslagen blik en glimlachenden mond.

Zij is klein, mooi bruinharig, van een buitengewone frischheid, zacht, beschaafd.

"Ja, kind, wat schort er?"

"Ik weet niets van mijn ouders en zou zoo gaarne nieuws van hen hebben."

"Hoelang zijt ge van huis weg?"

"Drie maanden."

"Hoe oud zijt ge? Ge ziet er niet ziek uit."

"Twintig jaar. Nu ben ik goed, maar ik was zoo zwak, toen ik uit het lighuis (moederhuis) naar hier werd gebracht."

"Hebt ge een kind. Zijt ge getrouwd?"

"Ik heb een kind van een maand oud. Getrouwd ben ik niet."

Voorzeker is dat meisje geen verlatene: er straalt vertrouwen uit die blikken; er schuilt geluk in den grond van dat tijdelijk beroerd hartje.

"En uw verloofde?" Ik ben overtuigd, dat de vader van het kind haar verloofde is.

"In 't leger; ik heb gisteren een brief van hem gekregen." En ze drukt de hand op hare borst, waar die brief ongetwijfeld zit.

"Hoe heet hij?" vraag ik. Namen wekken altijd mijn belangstelling op.

"Charles,"

"En uw kindje?"

"Charlotte," met een engelenglimlach van moedermin. Ze geeft een adres in Antwerpen.

"Schrijf dat het mij goed gaat."

"Mag ik spreken van Charlotte?"

"Ja, zeker moogt ge dat."

Aan een ander bed zitten twee vrouwen. De oudste bloost zeer erg en haar oogjes van kwik tintelen rusteloos rond.

"Ge ziet er beter uit, vrouw," zegt mijn nicht, haar een pak chocolade gevend, dat ze op haar knieën laat liggen zonder het aan te zien en zonder dank.

"Waarom lijdt uw moeder?" vraag ik aan de jonge.

Deze kijkt mij star aan en antwoordt niet. Heeft ze 't niet gehoord of ben ik te stompzinnig om den toestand te gissen? Ik doe dezelfde vraag aan mijn nicht.

"Wat heeft ze?"

"Dérangement cérébral," wordt mij in het oor gefluisterd.

Die menschen zijn uit Mechelen gevluht tijdens het bombardement. Zij hadden een kruidenierswinkeltje, kwamen goed aan hun brood. Ze zijn alles kwijt en zij, de moeder, heeft half het verstand verloren. Toch bestaat er hoop op herstel, na langdurige, volledige rust.

Wij spreken nog tegen de eene en de andere, en met handdruk aan sommigen en hoofdknik naar andere bedden nemen wij afscheid; de rampzaligen in de goed verwarmde, dof verlichte ziekenzaal aan hun lot overlatend."

24 mei 1915

"Te Nevele hangt ook de brug over 't Kanaal van Schipdonk in 't water: menschenwerk vernield door menschenhand!... Een voorlopige bogenbrug daarnaast, gevaarlijk voor gerij bij modderige gladheid, verbindt de beide oevers opnieuw.

En nu vangt het drukke voor mijn gezellin en gastvrouw aan. Ze loopt naar het lokaal van 't Voedingscomiteit, doet aanwijzingen, deelt bevelen uit,

regelt werk en bespreekt de te overwinnen bezwaren met den vrederechter van 't kanton. (...)

Vandaar vliedt mijn nicht een bovenzaal in het stadhuis binnen, aan een rusteloze bij gelijk, waar zestig, zeventig kantwerksters op haar wachten en onbeholpen stappen langs de trappen nieuwe aankomende melden.

Er zijn magere, jonge meisjes, bloeiende deernen, onschoone kwezeltjes, wilde tuiten, afgeleefde, gekrompene, of scheefgegroeide, oude wijvekens, stoere, blozende huisvrouwen, werksters uit afgelegene wijken met hoogbebloemde mutsen op, modes verradend van tien, twintig jaar geleden en door onkundige handen vervaardigd.

En aan een tafel gezeten staat ze allen om de beurt te woord. Allen worden vertroost, aan allen wordt verzekerd, dat ze voortaan kanten mogen leveren ten bedrage van 3,50 fr. in de week. Een armzalig gewin voorwaar, doch dat deze tot nog toe geheel werkeloos gewordenen met den overig te krijgen onderstand zal redden van den hongerdood.

Door het Comiteit zijn tal van patronen goedgekeurd; de keuze staat aan de kantwerksters vrij.

Alle zijn net, sommige koket gekleed. Er zijn er bij, wier man in 't leger is, wier man reeds is gesneuveld, of die in maanden geen bericht van hem of van hun zonen hadden, die een kind hebben gekregen sedert de oorlogsverklaring, een kind, dat de vader wellicht nooit zal zien...

Geen enkele klacht komt over die gezond-roode of bloedloos-bleeke lippen; geen traan welt uit die schitterende of verflenste oogen!...

Het is niet aan den IJzer alleen, dat moed wordt betuigd. Onze vlaamsche vrouwenwereld is ook een heldenheer vanaf de moedigste koningin tot de geringste, ongeletterdste, armste loonarbeidster." (...)

12 juni 1915

"Gisteren om 5 uur kwam mijn nicht Alice mij halen. In open rijtuig reden wij naar St. Amandsberg om de wapenfeiten van den neergeschoten zepelin te zien.

21 november 1915

Toen ik gisteren aan de koffietafel zat met andere genoodigden bij mijn nicht Alice, zei ze: "Overmorgen vertrek ik naar Holland." "O, ge hebt dat niet aangekondigd!" het verwonderde ons allen.

"Nee, ik moet voor zaken. 't Is zoo ineens geschikt geworden. Toe, kom mede", tegen mij.

"Medegaan! Zoo onderwacht, zonder eenige voorbereiding. O neen, neen, dat kan niet."

"Waarom niet de gelegenheid is gunstig. We zullen zoo goed te zamen zijn."

"Voor hoelang?" Was dat reeds wankelmoed, wat ik op dat oogenblik nog niet giste"

"Voor vijf dagen of enkel drie, indien ik eerder klaar kan worden."

"O, liefst voor drie."

Ze drong aan: "Ge moet." Ik sribbelde nog wat tegen; ze hield vol, totdat ik zei: "Ja".

18 september 1916

Gisteren in rijtuig naar Drongen zonder paspoort. Gevaarlijk spel: "Laat mij het verboden eind weegs te voet afleggen" stel ik voor aan mijn nicht, die mij met haar open rijtuig afhaalt.

Ze wil er niet van horen: "Nee, neen, ge kunt zoo ver niet loopen."

"Dat kan ik heel wel."

"Worden wij gepakt, tien mark boet wat heeft dat te beduiden?"

"Heel veel," vind ik, "maar dat is nog het ergste niet, we zouden moeten terugkeeren naar de Straf-Abteilung."

Dit laatste schijnt haar ook bedenkelijk want... in dat geval, wat met hare genoodigden te doen aan het diner?

Echter kan ik haar niet overhalen en wij lopen de goede of slechte kans tegemoet.

De kans is ons gunstig. Er zijn geen fietsers van de militärische Polizei te ontwaren. Maar welke harteklop!...

2 mei 1917

Mijn nicht heeft stappen aangewend om de armen – de oud-gehuwden – uit de hofjes in de Prosper Claeystraat ter hulp te doen komen; om ze in de maat van het mogelijke te voorzien van kleederen. Dat is haar beloofd en ik verkrijg het voorrecht het te gaan aankondigen. Het is heel mooi weder, harde zomer zelfs, bijna heet geweest heel den dag en nu met den avond waait een scherpe bries. (...)

19 augustus 1917

Mijn nicht Alice komt van buiten nog heel ontsteld. Haar rijtuig wacht aan de deur. Zij heeft al de aangerichte verdelgingen gezien: gevels neergeslagen, putten in den grond; een hofstede, waar verongelukte en verminkten liggen; een koe met den ijzeren halsband nog aan, verkoold evenals haar kalveken in het stalleken daarnaast; een fabriek van fosophat in gruis hoop.

"Herinnert ge u" vraagt ze, "de laatste maal, toen ik u afhaalde om naar Drongen te komen, dat ik een boodschap in dat huis had en de dame mij tot aan de straatpoort begeleidde?"

Ja, heel goed, ik was in 't rijtuig blijven zitten en ge praattet nog wat terwijl ik wachtte: een nog jonge, hoogblozende dame, gezet, met een witte blonde man, die zoo vriendelijk ook naar mij groette, toen het gespan voortreed..."

"Zij is onder de puinen van haar huis op de straat gevlogen; eerst 's morgens kon men ze vermorzeld van onder de bouwmaterialen uittrekken. Ze lag door een straatvenster, toen het gevecht plaats had. Haar man, die lam is, en de non, die hem verzorgt, hebben geen letsel."

Gruwelijk! En het treft vooral, wanneer men het slachtoffer kort te voren, blozend van betrekkelijke jeugd en gezondheid heeft gezien.

2 september 1917

Dezen morgen kwam mijn nicht Alice binnen heel ontsteld. Het is op haar buiten, dat ik sedert eenigen tijd alle weken van den vrijdagavond tot den maandagmorgen verbleef. Bij uitzondering was ik er verleden week niet: "Slecht nieuw, heel slecht nieuws", berichtte zij, "al de bewoners van de Beekstraat (de hare) moeten hun huizen ontruimen."
"Het kasteel van baron C., naast onzent, is in beslag genomen; de eigenaren worden weldra met heel hun personeel uitgedreven en wij ook kregen bericht, dat wij vertrekken moeten."

27 oktober 1917

Mijn nicht Alice treedt binnen, blozend van kracht en gezondheid, stralend van vreugde: "Een blijde boodschap: het is mij gelukt twee honderd kilog. aardappels te kunnen koopen aan een gunstigen prijs, honderd en vijf frank den honderd kilog. Ik twijfelde of ge er tweehonderd verlangdet en nam 't zekere voor het 't onzekere. Ze zijn er reeds mede op den steekwagen. Ze zullen dadelijk aankomen."

8 februari 1918

Terwijl ik het voorgaande schreef, kwam mijn nicht Alice binnen. Ze verliet zoo even het lokaal van den Nederlandschen Schouwburg, waar ze dagelijks ten behoeven van het Groen Kruis werkzaam is. Daar waren Feldgrauen bezig in de tooneelzaal langs elken kant de twee groote, bronzen vrouwenbeelden, die de loge van den gouverneur en die van burgemeester en schepenen torsen, met hamers neer te slaan. De ornamentsstukken spatten t' allen kant. Mijn nicht nam een gebroken vergulde rozet op.

"Wat doet gij daar?" vroeg één der verdelgers.

"Ik neem een gedenkenis mede van uw vandalenwerk", zei ze.

Hij liet haar begaan. Ze schonk het mij: het is een afgestompt stuk van een lauwerblad in massief koper. Waar er mede vluchten, hoe klein 't ook is? Ik stak het in de schuiflade van mijn schrijfbureau tussen flarden van oud linnen.

24 oktober 1918

Op het dak van het buiten mijner nicht, waar ik verleden zomer wekelijks een drietal dagen verbleef, staan mitrailleuzen, en zijn er natuur mitrail-

leurs. Deze dansten verleden (dag ontbreekt) op het grasplein, toen Engelse vliegers er boven kwamen zweven. In hun vreugd hadden de Duitsers er geen acht op geslagen. Een bom treft een hunner. Zijn hersenen bespatten de kameraden. Met hun zakdoeken wrijven ze de bloedige sporen af. Een spade wordt aan den tuinman gevraagd, die 't schouwspel aanstaart, een put gedolven, een weinig stro er in gestrooid, en in de ondiepe groeve legt men het nog warme lijk van een der dansers, nog wat stroo er boven op en de grond wordt met de voeten toegestampt. Echter, geen lust tot dansen meer.

3 november 1918

Ik middagmaal ten huize mijner nicht Alice. Wagens met munitie rijden in menigte voorbij; opgeëischte mannen in door gewapende soldaten begeleid, trekken op. Al de paarden, zelfs die van den begrafenisdienst en den reinigingsdienst zijn aangeslagen. Schier niemand geeft nog gevolg daaraan noch leidt de paarden ter bestemde plaats.

Het begint laat te worden. 's Avonds is de stad zwartdonker. Op weg dus, in gezelschap eener dienstbode, die tegen St. Pietersstation bij verwanten woont.

Wij maken haast; maar er zijn vliegers in het zicht en de hagel der afweerschoten regent over de stad.

Gevaarlijk. Wij vlieden van de eene open winkeldeur in de andere en zamen, eindelijk al onze moed te zamelen om rusteloos voort te ijlen zonder verder oponthoud.

6 GERAADPLEEGDE BRONNEN

Archieven

Documentatiecentrum van de Heemkundige Kring Het Land van Nevele

- Diverse publicaties.

Liberaal Archief

- Archief van de Liberale Partij en PVV/PLP, Verslagen van het Partijbureau (1927-1974).
- Archief van de Liberale Vrouwenfederatie van Groot-Gent, Verslagboeken (1935-1978).
- Collectie verkiezingsmateriaal, Gemeenteraadsverkiezingen 1938 (Gent), *Manifest der Liberale Partij bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1938*.
- Fotocollectie Buysse-Verschoore.

Literatuur

Alice Buysse, Cyriel Buysse, Bijdragen van Alice en Cyriel Buysse in het tijdschrift van de KMBD, incl. Hoe ik dierenbeschermster werd (1940), in: *Mededelingen van het Cyriel Buysse Genootschap*, deel 11, 1995, pp. 37-112.

Alice Buysse (e.a.), Brieven van en aan familieleden, deel 3 (uitgegeven door Anne Marie Musschoot en Joris van Parys), in: *Mededelingen van het Cyriel Buysse Genootschap*, deel 20, 2004, pp. 7-65.

Georgette Ciselet, Discours, in: *Bulletin du Conseil National des Femmes belges*, gelegenheidsnummer Baronne Boël, 1950, pp. 11-13.

Sybille de Borchgrave, Dierenliefde en -leed bij Alice en Cyriel Buysse, in: *Mededelingen van het Cyriel Buysse Genootschap*, deel 11, 1995, pp. 7-111.

Sybille de Borchgrave, *Dierenliefde en -leed bij Cyriel Buysse en zijn zus Alice Buysse. Een onderzoek naar aanleiding van hun rol in de Koninklijke*

Maatschappij tot Bescherming der Dieren, Gent, RUG, onuitgegeven licentieverhandeling (vakgroep Germaanse Filologie), 1995, 2 dln.

Andrea De Kegel (e.a.), *Beschermde Monumenten Stads- en dorpsgezichten en landschappen in Oost- Vlaanderen, Arrondissement Gent. Nevele: woonhuis en cichoreifabriek Buysse-Loveling*, Gent, Provinciebestuur Oost-Vlaanderen, 1992, p. 269.

Alice De Keyser-Buysse, Préface, in: Hélène Piette, *Les Soeurs Loveling*, Brussel, Office de Publicité, 1942, pp. 7-9.

André Despretz, Omtrent dagboekfragmenten uit 1914-1918 van Virginie Loveling, in: *Dronghine, Jaarboek heemkundige kring Dronghine*, Drogen-Gent, 1992, pp. 51-100.

Bart D'hondt, *Gelijke rechten, gelijke plichten. Een portret van vijf liberale vrouwen*, Gent, Liberaal Archief, 1996, pp. 33-54.

Bart D'hondt, Het Liberaal Archief blik terug. Alice Buysse, in: *VLD-Flash*, nr. 32, maart 2003, pp. 26-28.

Bart D'hondt, Keyser-Buysse, Alice de, in: *Nationaal Biografisch Woordenboek deel 16*, Brussel, Koninklijke Academiën van België, 2002, kol. 507-515.

Louis Fredericq, *Notes sur la famille Fredericq-Beaucarne*, sl, sd, pp. 55-56.
Mondher Guerfal, *Vrouwen in de gemeenteraad sinds 1921: Alice De Keyser-Buysse*, Leuven, KUL, onuitgegeven seminarieoefening, 1995.

Jan Hoeckman, Cyriel Buysse: twintig jaar bestuurder van de firma Buysse-Loveling N.V. te Nevele (1913-1932), in: *Mededelingen van het Cyriel Buysse Genootschap*, deel 17, 2002, pp. 111-129.

Antoine Janssens, Industrieel erfgoed, de cichoreifabriek Buysse-Loveling te Nevele, in *Het Land van Nevele*, juni, jg. 17 (1987), nr. 2.

Karel Jonckheere, Boeketje Buysse: een levensschets en een bibliografisch overzicht, gevolgd door getuigenissen en verlucht met vele illustraties, bijlage bij: Cyriel Buysse, *Verzameld werk. Redactie en samenstelling door Karel Jonckheere*, Brussel, Manteau, 1974.

Virginie Loveling, *Oorlogsdagboeken 1914-1918. Een vrouw vertelt over haar Eerste Wereldoorlog, Selectie van dagboekfragmenten samengesteld door Ludo Stynen en Sylvia Van Peteghem*, Amsterdam, Meulenhoff, 2005.

Jan Luysaert (e.a.), *Litteraire benevelingen. Anderhalve eeuw literatuur in Nevele*, Nevele, Pimpernel, 1981.

Anne Marie Musschoot, De zakelijke verankering van Cyriel Buysse in Nevele, in: *Mededelingen van het Cyriel Buysse Genootschap*, deel 17, Gent, 2002.

Ludo Stynen, *Rosalie en Virginie: leven en werk van de gezusters Loveling*, Tielt, Lannoo, 1997.

Daniël Vanacker, Eerste liberale vrouw op het stadhuis, in: *De Gentenaar*, 16 februari 1996, p. 17.

Antonin Van Elslander (red.), *Cyriel Buysse (1859/1932). Album samengesteld ter gelegenheid van de vijftigste verjaardag van zijn overlijden*, Gent, Herdenkingscomité Cyriel Buysse, 1982.

Antonin Van Elslander, *Cyriel Buysse. Uit zijn leven en zijn werk*, Antwerpen, Nederlandsche Boekhandel (Willemsfondsuitgave 196a en 196b), 1960, 2 dln.

Joris van Parys, De derde zuster Loveling. Cyriel Buysse en zijn moeder Pauline Loveling (1832-1909), in: *Mededelingen van het Cyriel Buysse Genootschap*, deel 15, 1999.

Joris van Parys, *Het leven, niets dan het leven. Cyriel Buysse en zijn tijd*, Antwerpen, Houtekiet, 2007.

Pers

Gemeentebld Stad Gent.

La Flandre Libérale, Op Nieuwe Wegen, Het Laatste Nieuws/De Nieuwe Gazet, Het Nieuwsblad.

Webbronnen

Gentblogt – biografie Alice Buysse

<http://www.gentblogt.be/2008/04/13/alice-buysse> op 5 juli 2008

Heemkundige Kring Het Land van Nevele - bronnenonderzoek

<http://www.landvannevele.com> op 5 juli 2008

Koninklijke Maatschappij voor Dierenbescherming Gent – historiek

<http://www.dierenasielgent.be/index.php?paginaid=3/> op 5 juli 2008

<http://www.dierenasielgent.be/argeweb/downloads/kevin%20verlot%20deel%201.pdf> op 5 juli 2008

Liberaal Archief – biografie Alice Buysse

http://www.liberaalarchief.be/vraagbaak_alicebuysse.html op 5 juli 2008

Liberaal Archief – iconografie (de Collectie Buysse-Verschoore)

<http://www.liberaalarchief.be/iconografie-buysse.html> op 5 juli 2008

Liberales – biografie Alice Buysse

<http://www.liberales.be/cgi-bin/show.pl?figuur&buysse&print>

Verhalen van Alice Buysse

* *Almanak des Sociétés Protectrices des Animaux*

- Souvenirs d'autrefois, nr.34, 1-3.1929, pp. 32-42.
- Gaâ, nr.42, 1-3.1931, pp. 60-62.
- De voorbeeldige woonwagen, nr. 42, 1-3.1931, pp. 43-46.
- Mussche, nr.42, 1-3.1931, pp. 62-65.
- Herinneringen uit mijn kindertijd. Onze beestjes, nr .46, 1-3.1932, pp. 67-72.
- J'ai vu les cigognes, nr. 50, 1-3.1933, pp. 26-31.

* *Beschaven*

- Mes cygnes, nr.54, 1-3.1934, pp. 20-28.
- Duivenschieten, nr.69, 1-3.1938, pp. 53-57.
- Het vogelenparadijs te Neuchâtel, nr.69, 1-3.1938, pp. 12-17.
- A nos amis grands et petit, nr.69, 1-3.1938, pp. 63.
- Un bon petit garçon, nr.69, 1-3.1938, pp. 80-81.
- Arme vinkjes, nr.72, 1-3.1939, pp. 33.
- Nieuwjaar, nr.75, 1-3.1940, pp. 3.
- Hoe ik dierenbeschermster werd, nr. 75, 1-3.1940, pp. 16-17.

- Pas un jour de guerre, nr. 75, 1-3.1940, pp. 39-40.
- Oorlogsvisionen. Wat ik zag, nr. 77, 1946, pp. 7-9.
- Fan en haar jongen, nr. 77, 1946, pp. 12-13.
- Cesar, nr.77, 1946, pp. 13-14.
- Les parents inconscients, nr.77, 1946, pp.22-23
- Emouvants souvenirs. Hier et aujourd'hui, nr. 80, 1949, pp. 22-27.
- Un triste souvenir, nr. 81, 1950, pp. 25-26.
- Ik heb ook zulks beleefd, nr. 85, 1954, pp. 19-20.

** Tijdschrift der KMBD voor Oost-Vlaanderen en der MBD te Brugge*

- Le bon scout et le petit chien, nr. 28, 7-9.1927, pp. 19-20.
- Nos chiens de trait, nr. 32, 7-9.1928, pp. 10-11.
- De wreede muit, nr. 37, 10-12.1929, pp. 13-14.
- Aix-les-Bains. Impressions, nr. 45, 10-12.1931, pp. 7-12.
- Het vinkje van den groentenboer, nr. 43, 4-6.1931, pp. 14-16.
- De bloemen van meester Deprest, nr. 45, 10-12.1931, pp. 16.
- Het oudje heeft ons diep ontroerd, nr. 76, 4-6.1940, p. 10.

Herkomst foto's

Stefaan De Grootte: blz. 50.

Liberaal Archief, Gent: blz. 10, 16, 18, 22, 67, 31, 32, 37, 40, 43, 44, 46, 47, 48, 52, 57, 66.

Verzameling Nicole Verschoore, Gent: blz. 19, 20, 21.

VOORINTEKENAARS

Astère Allaert, Deinze
Andreas Baert, Zaffelare
Antoon Blomme, Nevele
Boekhandel Story-Scientia, Gent
Boekhandel Walry, Gent
Gerard Bracke, Drongen
Marleen Bradt, Landegem
Anne Cocriameont, Gent
Debaerdemaeker-Cnudde, Sint-Martens-Latem
Willy Debunderie, Gent
Joseph Denewet, Dentergem
Nicole De Weerd, Kruishoutem
Bart D'hondt, Gent
D'Hont-Mareel Leo & Marie, Sint-Amandsberg
Christine Goossens, Tielt
Marc Hennion, Sint-Martens-Latem
N. Huble Vankenhove, Mariakerek
Erik Janssens, Petegem aan de Leie
Wouter Langeroot, Hansbeke
Liberaal Archief, Gent
Antoinette Lootens, Gent
Marcel Malingrau, De Pinte
Claudine Mennens, Mariakerke
L. Plessers, Beigem
Liliane Van Damme, Riemst
Godelieve Vande Castele, Gent
Arsène Vanderiviere, Nevele
G. Van De Veire-Elderweirdt, Oostakker
Van Hee-De Clercq, Deinze
Marleen Van Laethem, Deinze
Dora Van Nuffel, Merendree
Nicole Verschoore, Gent
Julie Verstraete, Nevele

STEUNENDE LEDEN HET LAND VAN NEVELE 2009

Architectenbureau Van Acker, Nevele
Antoon Blomme, Vosselare
Valère Claeys, Hoeilaart
Axel Daneels, Coppet (Zwitserland)
De Caluwe-Van De Putte, Deinze
Deolet-Semasse, Hansbeke
Roland De Paepe, Landegem
De Vos-De Keer, Deinze
Alfred Duerinck, Nevele
Ernest Eylenbosch, Gent
Langeraert-Van Den Eynde, Aartselaar
Malfait-Demoor, Semmerzake
Marianne Martens, Nevele
Karel Meganck, Landegem
Mortier-Vandoosselaer, Nevele
Mussche-De Beul, Landegem
Anne-Marie Musschoot, Mariakerke
Arthur Rutsaert, Aalter
Hugo Schaeck, Hansbeke
Schelstraete-Van Ruymbeke, Nevele
Patrick Tuytschaever, Eke
Eric Van De Putte, Nevele
Hervé Van Quathem, Drongen
Lieven Verniers, Landegem
Willems-De Paepe, Landegem